

واریق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری
 آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

ایکینجی ایل صایی ۹ (آردیجیل صایی ۲۰)
 سال دوم شماره ۹ (شماره مسلسل ۲۰)

آذر ۱۳۵۹
 (شماره امتیاز ۷۵۳۸)

VARLIQ

Monthly
 PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
 2nd Year No. 9 (Serial No. 20)
 December 1980

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
 Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ايچينده كيلر

(فهرست)

صفحه

- ۱- اۆزگه نى بزه: دوكتور حميد نطقى ۳
- ۲- آذربايجان ادبيات تاريخينه بيرباخيش (۱۷): دوكتور جواد هيشت ۱۵
- ۳- نسيمي ياراديجيلىغى و كلاسيك شرق شعري (۲) ۳۸
- ۴- حضرت على نين اؤگودلرى: ضياء شاكر-ع. منظورى خامنه اى ۵۸
- ۵- آنام دىلى: مشروطه چى (سؤنمز) ۶۰
- ۶- اۆلكه مين يول لاريندا هوئسادان بير پارچا: دوكتور حميد نطقى ۶۳
- ۷- على بابا حاجى زاده (باكى) غربتين ۶۴
- ۸- اولكر ييغينجاغى: ساوالان ۶۵
- ۹- دده قورقود (۵) : عليرضا صرافى ۷۰

وارليق

آبليق تورکجه و فارسجا فرهنگي نثريه
مهجده ماهانه فرهنگي فارسي و تورکي آذري

ايکينجي ايل صايبی ۹ - آذر ۱۳۵۹

دوکتور حميد نطقی

اوزگهني بزهر...

مني ايلک درس دن، اوستاد، ديلدن ايله دي محروم،
کي ديللي بربطه ديلسيز نثرين اوستوندور افغانی
خاقانی شيروانی (م. مبارزين ترجمه سي

ياريم عصر بوندان اول؛ تازه آچيلان قاری کورپوسونو - سيد حمزه قابا -
فيينا باغليان خياوان دان هرگون کچرديم. کورپونون آغزينا دوشن
" باغمشه " بازارچاسي، جان چکيشمه و چوکونتو حالينه قدم باصيردي.
باشدا شکر حالواسي ساتان و ديبيده شهرين ان دادلي آجيليفي سليقه ايله
حاضرلايان ديندار ساتيجي دان باشقا اوشاقلارين مارق وهوسيني آلولا -
نديران هئچ نه قالما ميشدي. آرتيق، قاری کورپوسونون داش بئليگيني ده
سينديرماق قصدينه دوشموشدولر. اونون يانيندا صورالار دوز وماهيتي
مجهول، باياغي (مبتدل) بير کورپو ساليندي. بو حقيقت ده عادي يولون
امتداد ايدي، تازه کورپي، قوروچا بين اوستونه چکيلميش بير ابتدال
اورتوسو اولدو. حالبوکي هر کورپونون آموزونه گوره بير شخصيتي، خصوصيتي
و گؤزه لليگي اولمالي. کورپونون اوتاييندا قويون ميداني، قار - يافيش
گونلرينده اورادان کچمک چتين ايشدي. گويابيزيم دايبی دا بير بؤيوک

تاریخی گونده باشقا مکتبلی لرله برابر- بایداق ومارشلالا- بورا داکی دار آغاجینا اود ووروب یان دیرمیشمیش .

قویون میدانیندان ،اوز- یوغاری ،ایکی یول قارشیمایا چیخاردی . تازه آچیلماقدا اولان ،دهیه- دویه ،افنیشلی - یوقوشلی خیوان ،بیرده ایری پیاده دوشمه لی صولدان بورولوب وحیدر تکیه سینه گئدن کوچمه . بو کوچمه ده ،گئنیش وباغلیق ،" اوشاق باغچه "سیله برابر چؤکمه گه ویوخ اولماغا بوراخیلماقدا . چونکی تازه خیوان کهنه کوچمه نی یانیندا یاشا دا بیلمزدی . من بویولو ترجیح ائدردیم . پیاده یولونون گنیش مربع- مستطیل داش دوشمه مه سی منیم ایچون ایکی جهتدن داها جاذبه لی ایدی اولان : منه بوداشلارین " آجلیق ایلینده " خارجی بیر مذهبی تشکیلاتین ایشیسز- لره بونلاری یونتا مالاری مقابلنده چوره ک وپول وئردیک لرینی روایت ائله میشدیلر . بوتون بونلار منیم ایچون اسرارلی گؤرسه نیردی .

ثانیا " کیچیک آیاقلاریملا داشلارین آرالاریندا کی خط لره دگیل ، هنر داشین تام اورتاسینا قدم قویاراق گئتمک هوسی ، منه ، مدرسه دن ائوه گل گئدیلمه ، دونیانین ان مهم حادثه سی کیمی گؤرسه نیردی . نه ایسه ، " حیدر تکیه سی " نین قهوه خانایا باغیندا افسانه وی دئوکیمی باشینی گؤی لر قالدیرمیش قارا آغاجدان صونرا ، یولومون قورخو حیرت وئرن و منی واله ائدن مرحله سی باشلاردی . قورخدوغوم شکی ، خیوان آچان ایشچیلرین بئل و کولونگوا یله آغیز آچان قبرلردی . چکی نهرک ، اونلارین یانیندان - کئچرکن ، ایسته مه دن اگیله روبا خار دیم . قارا کوله دؤنموش ات لروچورو- موش سور- سوموک لر ، هله قافا طاسلاری و اونلارین دوزو- دوزودیشلری . . . لاپ ، آتامین داوا خاناسیندا زهرلی داوالار دولابینین اوستونه چکیلمیش شکیل کیمی ایدیلر . بونلار هم قورخولو هم ده حیرت وئریجی ایدی . لکن بیر ده اوردا بیلمه دیگیم بیر طرفده یئددی اولدوز کیمی ، یئددی بؤیوک شاعر- ین یان - یان ائدیلدیک لری ، مجهول بیر " مقبره " دن ده ، آنلاما دیغیم سؤزلر قولاغیما دگمیشدی . من بویئددی بؤیوکون ان بؤیوکونون آدینسی او گرن دیم ، بو آد صونرالار او آچیلان خیوانا قویولدو : خاقانی ! اونون آدینی تکرار- تکرار ائوز- ائوزمه پیچیلدارکن " سید حمزه " نین گون بزو میناره سینی تماشا ائدردیم ، و یا واش- یا واش بویولون معنالی بی- صونو اولان ستونلو و ایوانلی بیر نچه دوکان و قهوه خانایا مجموعه سی نه

اؤزومو یقتیردیم، البته بو ایوانلی- ستونلو مجموعه ده صورادان امحا ائدیلدی .

دئییه بیلهرم کی "خاقانی" ایله بودایا زتانیشما، ایلرک کئچدی کدن صورادا هئج درینله شمه دی. خاقانی نین حتی نه قبری نی گؤستر ن اولدی نه شخصیت نی تانیدان، نه ده اونون اشر لری نی آنلادان ... ("ایوان مداین" له تانیش اولما میزا اجازه وئریلمیشدی، زیرا اونه اولسا یئنه ساسانی لرین پایتختی ایله علاقه دار ایدی!) ... نه ایسه "خاقانی" بیر چوخوموز ایچون آنجاق بیر خیاوان اولدو و بیزیم هویتیمیزین نشانه سی اولان هر هانسی بیر قرینه کیمی قارانیقلارا با صدیر یلدی .

خاقانی، اتفا قلا ایران تذکره لر نی نین هامیسی نین تصدیقینه گؤره بیرینجی درجه ده شاعر لردن عد ائدیلدیگی حالدا، حتی "عوفی" نی ن ده داخل اولدوغو بعضی محقق لر، گؤزه ل اسلوبون خاقانی یله نه پایته یقتشد- یگی، اوندان صورا "کیمسه نین بیان کرگا هیندا ائله شعر قوما شلاری توخو- ما میس" اولدوغو ادعا سیندا اولدوقلارینا، و مشهور "خواندمیر" ده "قصیده ده بوتون اقرا نی نین اوستونده اولدوغونون هر کسجه قبول ائدیلدیگینی" بیلدیرمه سینه رغما "واونون یئنی طرز ابداعینی مختلف منبع لرین قید ائتدیک لرینه باخما یاراق ... اودان نهایت بیزلردن اولدوغو ایچون بیز - یم آلین یازیمیزا شریک اولدو، بیزه، اونو، نظا می نی، قطرا نی ... اولدوقلاری کیمی تانیما میزا امکان بورا خما دیلار. نظا می نی "قم" شهرینه داشیدیلار، قطرا نین دیلینی، مین دره دن سو گتیره رک بیزیم دیلدن آیر- دیلار، صائبی یئری گلدیکجه " تبریز، تبریز" دئییه هایقیرما سینا (فریاد ائتمه سینه) قولاق وئرمه دن اصفهانلی ائتدیلر (" بیات ترک" ی ده "بیات اصفهان" مقامینا چیخاردیقلاری! کیمی.)

صفویه نین کؤک واصلینی تحقیق ائده رکن اونلارین عرب اولما دیقلار- ینی دلایل لرله اثبات ائتدیلر، لکن پیشگین الله خاطرینه سیچان توتما دیغی کیمی، بودفعه ده اؤز مقصد لرینه ساری بیر قدم داها ائتدیلار، بی- تاریخچی، شیخ صفیه نسبت وئریلمیش بیر نچه سطر "دوبیتی" بهانه سیله شیخ صفی نین آذربایجان تاتلاریندان اولدیغینی استناد ائتدیگی منبع- لرده مکررا "اونا" "پیر ترک" خطاب ائدیلدیگینی گؤر مه مزلی کدن گله رک "کشف" ائتدی. (بوبره ده نسخه سی پروف سور بیگدلی ده اولان عالم

میرزه عباسلی نین تدقیقا تیندان نقلاً "آیدینلاتتیجی تفصیلات یا خیندا عرض ائدیله جک (بو "کشف" ! او قدر مقصده او یغون و اوگونکی شووینیست سیاسته یارارلی ایدی کی، موجود نه قدر عالم، محقق، تاریخچی و دیلچی کسوه سینده آشیری فارس شووینیستی و ارایدیه بیرسلسه بو حکمو مسلم بیر حقیقت کیمی حتی بیرباشقاسی "شاه اسماعیلی"، "خطائی" دن آییردی و "خطا-ئی" "شاه اسماعیل" دگیلیر دئدی .

مدنیت تاریخیمیزده بئله "حماله" و "بخصوص" حمال الحطب "لر آزدگیل ! بئله جه بیزده خاقانی، نظامی، صائب و سایر حقیقنده، ان بو یوک سئوال مطرح اولمادی : "بیزیم بو بو یوک صنعتکارلاریمیز نیچون اؤز آنا دیل لریند اثر یارادما میش و یا خود آزیاراد میشلار ؟"

*** *** ***

بومهم سئوالا جواب وئریمک آسان دگیلیر، زیرا سبب لرا ولدوقجا مرکب صاییلیر، بوسبب لرین ان مهم لرینی گؤزدن کئچیریرکن، بو یوک عالم، ادیب دولت آدامی و شاعر "علیشیرنوائی" نین، میلادی ۱۵۰۰ ده تماملامیش "مها-کمته اللغتین" آدلی اثرینده بیان اقتدیگی اوج سببی، تبرکا "باشا-آلیریق، سببلی صیرالماقدان اول، علیشیرنوائی نین بیرنجه سؤزونو مقدمه مقامیندا ذکر ائله مه گی دوغرو گؤردوک .

"... تورکون بیلک سیز و ستم زده جوانلاری، گؤزه ل صاناراق، فارسجا شعر یازماغا مشغول اولوبلار. حقیقت ده اگر آدام یا خشی ملاحظه و تامل قیلسا چون تورکجه ده بواندازه وسعت و بودیلین میدانیندا بو قدر گئشن-لیک وار، گره کی تورکجه ده هر جور شعریا ماق و صنعت گؤستریمک (سخن گزارلیق، فصیح گفتارلیق، نظم سازلیق و فسانه پردازلیق) آسان راق اول و واقعده ده آساندر. اوندان صوراکی تورک دیلی نین جامعیتی بو قدر دلایل ایله ثابت اولدو، گره کیردی کی تورک لر آراسیندا چیخان طبع اهلی صنعت لرینی اؤزدیلری دوردوقجا اؤزگه دیل ایله ظاهراً قتمه سینلر و بئله بیرایشه گیرمه سینلر. اگر دیل ایله شعر دئمک قابلیت لری و اریدی سه اؤز دیل لری ایله چوخ راق شعر یازماقلاری لازمدی، و اؤزگه بیر دیل ایله آزاراق شعر دئمک لری گره کیردی، و اگر مبالغه ائله سه لرده لا اقل هرا یکی دیلده برابر شعریا زمالی درلار. انسان بئله بیر فکره قافا سیندا یئر وئرهبیلر: تورک اولسونون (قومونون) صنعت صاحب لری و خوش طبع لری

تورکجه شعر یازماق اللریندن گلیرکن ها میسی بیردن تورکجه یازما سینلار دا فارسجا یاز سینلار. سوزون دوغروسو، تورکجه یازماق اللریندن کل میر . اکر تورکجه شعر دئمه لی اولسالار، فارس لارین تورکجه شعر لری کیمی اولاجاق یازدیقلارینی، سؤیله دیک لرینی فصیح بیر تورکون قارشیسیندا اوخویا بیلمز لر. اوخوسالار هر کلمه سینده یوز عیب، هر جمله سینده یوز نقصان تابیلجاق ". ایندی طرح ائتدیگیمیز مهم سئوالین جوابلارینا دقت ائده ک
 اوچ ایلك جواب و یا دلیل یئنه علی شیرنوائی دن در :

۱- بوتون بو خاصیت لردن معلوم اولورکی، تورکجه ده اؤزونه خاص لفظ لروا یبنجه لیک لر چوخ - چوخ دور، بونلاری خوش آیند ترتیب وربا یبند ترکیب ایله باغلاما غین دشوار لینی وار. مبتدی طبع صاحبی شعرینی دشوار لیق ایله قوشما قدان یورولوب متنفر اولور و آسان راغا ساری مثیل ائلیر. چون نئجه دفعه بو واقع اولدو و طبیعت معتاد اولدو، طبع اؤز عادتینی قویوب، غیر معتادا، کی آرتیق داها مشکل اولار، مثیل ائله مز"
 ۲ - "...صونرا تازه شعر یازماغا باشلایانلار قابقا گئدن لری بئله جه فارسجا شعر یازماق اعتیادیندا گؤردوکده، زمان ورسم اهل سی طریقیندن چیخما غی مناسب گؤرمز لر و بونوع ایله قالیرلار".

۳- "...مبتدی شاعر لرده، شعر لرینی اوستا دلارا و فن اهلینه عرض ائتمک ایست لر. بوتقربا "بوتون یازی یا زانلارین باشیندان کلیب - کئچمیش دیر. بو (شعر لروا یازیلارین حضور لارینا گتیریلن) اوستا دلارها میسی فارسی گودور لار. بونلار تورکجه نی بیلمه یین لروبا شا دوشمه یین لردیر تورک جوانلاری بونلارین دیل لری ایله یازماغا مجبور اولورلار. بئله جه فارسجا یازماغا چالیشا - چالیشا آخرده اونلاردان بیر ی اولورلار. نئجه کی بو گون ده حال بئله دیر "

(یوخاریدا نقل ائتدیگیمیز مقدمه و دلیل لر ایچون باخ علی شیرنوائی
 " محاکمه اللغتین " آنکارا چاپی ۱۹۴۱ صحیفه ۷۹ و ۸۰ متن معنایه
 هئج بیر سوزو دگیشدیرمه دن ساده لشدیر یلمیش دیل ایله یازیل ی همین اثر
 ۱۳۰ و ۱۳۱ - نجی صحیفه لری نظرده توتولاراق بورا یا کئچیر یلمیش دیر)
 ۴- بونلاردان باشقا بیر نئجه نقطه یه ده توجه ائتمک لازم دیر :

اسلام فتوحاتینین دالیسیجا، بنی امیه نین عرق چی (نژاد پرست) سیاستی نتیجه سینده، بؤیوک اسلام ایمپراطور لوغو پارچالانما ته لکه سینه معروض

قالدی، اسلامین وعد اثتدیگی قارداشلیق، برابرلیک وآنجا ق تقوی نین امتیاز اؤلچوسو اولاجاگی بنی امیه نین توتدوغو اداره اصولوندا اونو- دولدو. مختلف قوملر بونا تحمل ائده ممه دیلر. اسلام دا تا ایلک چاغلاردا ن اعتبارا " وجوده گلیمیش تحزب و فرقه لشمه لرده بو قوملارین بنی امیه نین عرقچی سیاستینه قارشی قویماق ایچون معنوی قدرت منبع لری اولدولار. بو آرادا پروپا قانداچیلار، اسکی دفترلری آچدیلار، قدیم افسانه لری تازه له دیلر. از جمله ایران دا بنی امیه نین " اعراب اوستونلوگو " نه قارشی، سا سانی لرین جلالی و کتچمیشین عظمت و قدرت داستا نلاری اورتا یا آتیلدی. بومیاندا دلیل مسئله سی ده مطرح اولدو. دلیل خراساندا " هویت " و وارلیغین بایراگی کیمی تانیندی. یئرلی امیرلر قدرتلری نین تم ل لرینی محکم له شدیرمک ایچون خلقالین دلیل و عادت لرینه توجه گوستر دیلر. عنعنه لری، قدیم تاریخی دیریلتمک گونون مسئله سی اولدو. " شهنامه لر " یا زیلدی و مدنیت و دلیل موضوعلاری جدی یه آلیندی. لکن، اؤلچو و اندازه همیشه ملاحظه ائدیله ممه دی. " اؤز هویت لریندن مدافعه " نین یئرینی، " اؤزگه - یه هجوم " توتدو، و عرب دشمنلیگی پروپا قاندا سی سیسته ملی بیر حال آلدی. چوخ گنجیکمه دن تورک قوملاری نین مؤثر صورتده و حاکم وضعیتده صحنه ده حضورو دا خوش گؤرولمه دی. خارجی لره قارشی دشمنلیک عمومی شکیلده یا - ییلدی. تورک لرده بودشمنلیکدن مصون قالما دیلار. فردوسی یه منسوب مشهور " هجویه " ده حتی سطوتلی بیر امیر اولان سلطان محمود و بئله حقیر گوستریمک سعی لری گؤزه چارپار، بو اینجیمیش بیر شاعرین اوره ک - کیله ی لیگیندن زیاده، مودالاشمیش " تورک دن قورخو " (تورکوفوبیا) حالی نین تحقیر شکلینده بیر تظا هرودور، بوخسته لیک (نوخوشلوق) مین آیلدن داها اوزون بیر مدت بو تورپا خلاردا اولما زین ضررینی و ثردی و بومی بیر مرض (آنده، می) کیمی یئرلشدی، قالدی و قالما قدادر.

مملکتیمیزده اسلام دان بو طرفه همیشه معظم مقداردا تورک قوملا - رینین وطن سالدیقلا رینی خاطرلار ساق بئله بیر مرضین هله اوست حاکم طبقه لرین فکر و عمل لرینه تاثیر ائله مه سی نین نه بؤیوک فاجعه لریا راتد - یغینی تصور اثتمک ممکن اولور، بو مرض (تورکوفوبیا)، مختلف عارضه - لرله تشخیص و ثریلیر :

الف - مستقیما: " دشمنلیک و حمله صورتینده (زمانیمیزده بیر چوق

تبعیض لرین گؤکونده بو آزار یا تار (.

ب - تورکی دانیشانلاری تحقیر صورتینده ، یا واش - یا واش اؤزون - و اوستون گؤرمک آزاری دا بورادان گلیر . " لطیفه " باهانا سوله " مؤدب صورته توهین " تهران مامورلارینین بیزیم یئرلرده اؤزلرینی توتما - لاری و تحکم لری ، " مستوفی " لرین و " محسنی " لرین کولتور و موزو امحا تشیث لری کیمی چرکین و جانی جه سینه حرکتلر ، بوقبیلدن دیر .

ج - مرضین تحریف ، جعل و تارخی اؤز ایستک لرینه گؤره تاویل یولو ایله دگیشمک صورتینده ظهور ، بونون نمونه لرینی رسمی تاریخ و ادبیات کتابلاریمیزدا چوخ گؤرموشوک .

د - بیزی معنا " ماده باخیمیندان گئری ده ساخلماق ، جغرافیائی ، اجتماعی و انسانی منبع لریمیزدن و مزیت لریمیزدن اؤزوموزو انکشاف ائتدیرمک یولوندا استفاده ائتمه میزه مین بیرکلک له مانع اولماق مثلاً ، دیلیمیزی داناراق آنجاق فارسجا سوادلانماغا اذن و یرمک له بیزی قارانیغا ، جهالته و در نتیجه معنوی و مادی یوخسوللوقا محکوم ائتمک بو مقوله دندیر . دیلیمیزی اؤگره نمک ممکن اولما دیغی مدت جه دئمک استعدادلاریمیزدان دا یوزده یوز استفاده ممکن اولما بیلمز ، بونا گؤره ، دالی قالمق دان قاچماق اولماز ، ونتیجه ده دالی قالماغیمیز ، گئری انسانلار اولدوغوموزا دلیل گؤستریلیر و بودلیله گؤره ده بیزی تحقیر ایله داها دا گئری ده ساخلماق مشروع ویا لاقول معذور گؤرونور . (اگر بیر چوخ شانلی و گؤرکملی شخصیت لریمیز ، بوتون بونلارا رغما " ، تاریخ صحیفه لرینین بزه گی ایسه لر ، بوقوموموزدا اولان مستثنی استعدادلارین اوزو - ندن دیر . بو واقعیت گؤستریرکی بیزیم هویتیمیزی انکار ائتمه ییب ، خلقیمیزین طبیعی انکشافینی لنگ ائتمه سه ایدیلر ، بوتون ایران اولکه سی ده ، چیچهک له نه جک استعدادلاریمیزدان ، البته داها گئنیش ابعاددا فایدالانا جاقدی) .

ه - تورک دیللی لیک له دوشمنلیک آزاری ، بیزیم اوز خلقیمیزده ده (دایما محیطیمیزین اونون میکرو بوا ایله بولاشمیش اولدوغوندان) ظهور ائدیر . بوتون مختلف مظاهر لریندن (اؤزونو آشاغی گؤرمک ، اؤزهویتینی دانماق ، تاریخی حقیقت لری تحریف و جعل ده ، فارس لارین ان غلیظی نیین قوللارین دالیدان باغلاماق ، داها فجیعی بیر چوخلارینین دابیلمه دن بو

اویونا قاتیلاراق رسمی تاریخلرین یالانلارینه اینانمالاری و اؤزلری - نین تورکی دانیشدیقلاری سببی ایله گؤردوک لری تحقیق و ضررلردن، اولادینی حفظ ایچون یا خود مودایا اویماق ایچون، تورکی اؤگره تمهیب و ائوده نارسجا دانیشمالاری ..، کیمی) . بورادا بحث ائتمک فرصتی یوخدور ، سوزوموزه دوام ائدهک : بوشرايط ده ایران ملتی (اوزمانکی ترکیبی ایله) تاریخ و عنعنلر و بخصوص فارس دیلیندن استقلال مبارزه سینده عرب حاکمیتینه قارشى - ان کسه رلی سلاح کیمی فایدالاندی . بومقصدده نایل اولدوقدان صورادا ، حیفکی، بوسلاحی بوراخما دیلار، بودفعه ، اقله بیل ، بیرعاقله ده (خانواده ده) ، بیرفرد اوبیرافراد اوزه رینه یا واش یا واش اوستونلوک صا غلامیش اولدو ...، اکثرا " تورک لر سلطنت سلسله لر - ینی قورموش اولما قلا برابر ، اولنلرین حکومت طرز لریندن چیخان وضعیت بقله بیرمنظره گؤسته ریر . سلطنت تورک لرده ایسه ده ، دیوان و کولتورایش - لری بوسبوتون اکثرا " فارس لاردان اولان وزیرلرین الینده ایدی ، اولنلر جان و باش ایله ، سلطانین قدرت شهوتینی ارضا ائتمک ده اونا کؤمکلیک ائدرلر بونونلا یاناشی اولاراق اؤز فارس اوستونلوگو سیاست لرینی ده اجرادان هئچ کشری قالماز دیلار .

سلطانین شخما "اؤز دیل و کولتورونه علاقمند اولدوغو استثنائی وضعیت لرده تورکی دیلی بیرآز رونق تاپاردی، لکن بودا عمومیت ایله سلسله نین باش پادشاهینا منحصر قالاردی اوندان صوراکیلرین نوبه سی گلدیکده دربار دا تربیه گؤرموش ولیعهد اوست صنف و حاکم طبقه یه آنجاق فارسجا و عربجه تعلیم و شریلدیگیندن باش سلطانین خلف لری بویولدا دوام ائتمزلر ، شاه اسما عیللر ، شاه طهما سبلرله ، و تیمورلاردا شاه هرخلار لایئر دگیشدیرلر . دئمک دربارین - تخت ده هرکیم اولورسا اولسون عمو - میت ایله فرهنگی دیلی فارسجا در . سرا یا (دربارا) طویلانان شاعرلر بو دیله دانیشما سالاردا ، مدح لرینی فارسجا یا زماغا اؤزلرینی مجبور صا یارلار . دربارین ادبی دیلی فارسجا اولور . سرای منسوبلاری شاعرلر بو دیله یازارلار ، شیروان کیمی ، گنجه کیمی ، تبریز کیمی ، یشرلرده ، خلق بو صنعتکارلارین اثرلریندن فایدالانا بیلمه سه لر ده ، قوی بقله اولسون . بو ادبیات خواصین در ، عوامین بورادا نه سسی وار نه سؤزو وار ونه ده دیلی . بودور ، " خواص " شاعرلرین دیلی ده خلق جه آنلاشیلماز قالیر .

نتیجه ده تورک دیللی شاعر، نوائینین ده دئدیگی کیمی، فارسجانین
یانیندا اؤز دیلینین زنگین له شدیرمکدن، اؤز خلقینی تربیه اتمکدن
غافل قالار. دئمک، خلق دن اوزاقلیق، ونه بهاسینا اولورسا اولسون "خوا -
ص" ۱ - انتساب هوس و احتراصی دابورادابؤیوک رول اوینا ما قدر .

۵ - "عبدالله شایق" ین "ادبیاتدان ایش کتابی" ندان آلدیغیمیز
آشاغینداکی سطرلر چوخ یئرینده دیر (باکی آذر نشر - ۱۹۲۸ صحیفه ۱۶۱):

ادیب اسماعیل حبیب ین ادبیات تاریخیندن نقلاً "یا زیچی بئله
دئیر: " سرای حیاتی دئمک، یال نیز مرمر ستونلو کاشانه لر، آلتینلی
دبدبه لر، خدم و حشملی طنطنه لر دئمک دگیل دیر. بونلار سرای حیاتی نیسن
نتیجه لری دیر. اصل سرای حیاتی نین روحو، بوتون قوتین بیرشخصه تمرکز و
دور. خلقین بیرهئچ منزله سینه ائتمه سی، حکمدارین نیم الله شکلینده
بوتون قوتی کندی (اؤز) نفسینده توپلاما سیدر .

بیر آرزو آشاغیدا، ادیب عبدالله شایق، منقد اسماعیل حکمت دن نقلاً
بئله یازیر (صحیفه ۱۶۲): " حیات بوشکلی آلتینجا، ادبیات دا حیاته گؤره
بیرشکیل آلاجا قدی، مادام کی، حیات بوتون قوتی سرایدا توپلامیشدی، مادام
کی، "عوام" ین، "هوام" دان (حشرات دان) بیر فرقی یوخایدی، ادبیات دا
آرتیق خلقه خطا با، "خلق آنلا سین، تنور ائتسین دئییه، یا زما قدان وازکچه
جکدی. بونون ایچون درحال سرایین اطرافیندا پادشاهلارا، اونلاری سن
وزیرلرینه مدحیه لر ترتم ائدهن بیر قصیده لر ادبیاتی باشلادی .

"... سرای حیاتی یعنی اقتصادی بیر قاپی آچمیشدی. الی قلم توبان
یاخین - اوزاق بوتون شاعرلرین گؤزلری او قاپی یا تیکلمیش قال میشد.
سلطانلار، وزیرلر، پاشالار، آغالار بوتون بو خصوص دابیر - بیر یله مسابقه
ده ایدیلر. هر بیرینین اطرافیندا شاعرلردن، ادیبلردن بیر هاله وجوده
گلیردی. هامیسی عقله، فکره گلمه ین خیالارلا، ذوقه، حسه صیغما یان
(صیغما یان) تصنع لرله قصیده لریا زیرلاردی. بیر موقع (مقام) ایچون، بیر
رتبه ایچون، بیر شرف (افتخار) ایچون بوغدورولان شاعرلر، کس دیریلن وزیر
لر چوخالیدیقا چوخالیردی .

" جمعیت باشلیجا ایکیه بؤلونوردو :

۱ - سرای و اطرافیندا توپلانان یئرلی و اجنبی شاعر و ادیب و عالمر .

۲ - بو زمره ایله هئچ بیر علاقه سی اولمایان خلق طبقه سی .

عینی زماندا بوا یکی طبقه خطا با فدن واونلارین ترجمان افکار^ی اولان ایکی دیل، ایکی ادبیات وجود بولوردو (تاپیردی)، سراه منسوب اولان صنعی (مصنوعی)، ساختا بیر ادبیاتا مخصوص دیل واسلوب، دیگر ده خلقین سینه سینده قالان ویاشایان طبیعی و قلبی افاده دیر (بیان دیر)، کی تماما "انکشافه مظهر اولما میش سادا، تماما "اغلمه میشدیر". (اسماعیل حکمتین "تورک ادبیاتی تاریخی" اثرینین بیرینجی جلدبیر-ینجی حصه سی باشلانغیجینین ۱۲-نجی صحیفه سیندن آلینمیشدیر.)

سرایا منسوب شاعر، سرایین شرط لرینه بویون اگمک مجبوریتینده ایدی. خلقین ده اغوز یانیندا اوزان لاری - خلق شاعرلری - واریدی. بونلار آنا دیلده سسله نیر و خلقین قوجا غیندا بسله نیردی لر.

۶ - بوسبه، بیرده فکر جریا نلارینین خواص واسطه لیگی ایله یاییلما سی واونلارین دیلینده واسلوبوندا یارادیلما سی علاوه ائدیلمه لیدیر. دشمک، شاعره صلهر وئره ن اونو آچیق وقا پالی مدحیه لره قارشى سرای سفره سینده اوتوردانلار اوندان سرای دیلینده یازما سینی طلب ائدیر- لر او بیر طرفدن تصوف وسایره جریا نلارین دادیلی - خواصین مالی ولدو غوندان - فارسجا ایدی، بئله جه، خاقانی لرونظا می لرین اثرلری ده ایلک و یا خود ایکینجی سببلره گؤره آنا دیل لرینده اولما بیلمیردی. بواننظار " فضولی "نین دئیگی کیمی "بهار" اولوب و "تیکن دن برگ گل اظهار" اولونجایا دک تکی اوزایا جا قادی !

۷ - بیرده تورکی نین فارسجا یا قیاسلا شعره داها آرز مساعدا ولما سی عذری واریدی. البته حاضر سفره یه اوتورماق وارکن، دئوگولموش و صافلاشمیش یوللار دورورکن نییه زحمته دوشمک؟" شاعرین درین فکر و یوکسک خیال لرینه آنا دیلین ال وئریش سیز و قیصا گلدیگی "گینه دایر حکایه لرین ها میسی دابورادان گلیر. اما، نیچون حسن اوغلی، نسیمی و فضولی بوا ییشی موفقیت له با شلاما یا جسارت ائده بیلدی لر و ابیررسی لر ایسه یوخ؟ بلکه حقیقت ده. ده بو، بیردا هی نین بئله تک باشینا با جارا - جاغی بیرمیش دگیلدی، بلکه، اوضاع و شرایطین حاضرانما سی لازمدی... لکن اورخون آبیده لرینده گؤرمکده اولدو غوموز گؤزه ل نمونه لر، "کاشغری" نین تثبیت ائتدیگی ونوا ئی نین گؤستر دیگی سؤز و قرامئر زنگین لیک و

خصوصیتی، بئله عذرلرین اعتبارینی قات قات آزالماق ادر .

*

بو یازیدان ایکی مقصد گؤدمکده بییک : اولاً "خاقانی نین، و دولایی سی ایله (غیرمستقیم اولراق) باشقا بؤیوک صنعتکارلاریمیزین، یا شاییشلری نین شرطلرینه دقتی چکمک و اونلارین ایچینده یا شادیققلاری ده دیرگین لیگی بلیرتمک ، و بوضورتله آرتیق شرطلرین چوخدان دگیشدیگینی گؤز اؤنوند توتاراق بوضرلی اعتیادی دور دورماق و حسابسیز فرهنگی ایتمگی لریمیز - ین قاباغینی ساخلماق لزومونوسله نمک و " اؤزگه نی بزه ر ، اؤزولسوت گزر " اولماغا آرتیق یقته ر (کافی دیر) دتمک .

ثانیاً - بو ادبی ارثیه نین - قطرانین ، نظامی نین ، خاقانی نین و باشقالارینین اثرلرینی اونلارین وارثلرینه تانیتماق لزومونوتا کید اتمک . بو ایسی یا خشی بجه ره نلر واردیر . بلکه ، قطران تبریزی نین قوجا - مان دیوانینی دیلیمیزه چئویرن پروفیسور بیگدلی لر بیلدیگیمز قدر ده آ ز دگیل دیر . شمال آذربایجان دا بو ایش آردیجیل اولراق باشا ریلیر . بودورکی مثلا " نظامی نی آنا دیلینده اوخوماق ایندی ممکن اولموشد ، ر . بوقیصا مدت ظرفینده ده بیزالفبامیزدا بیرنچه لزوملو کتا باصا - اولموشوق ان باشدا " دده قورقود " و ذکر اتمک لازمدیر " انتشارات فرزا نه " نین همتی ایله بو اثره الیمیز چا تابیلیر . ایندی تبریزده ارک نشریاتی خاقانی دن ده اؤز دیلیمیزده منظوم ترجمه لر بورا خیب دیر . اثر ۱۹۷۹ دا باکی دا گنجلیک نشریاتی طرفیندن " اوره ک دؤیونتولری " عنوانیلا ۱۶۰۰۰ نسخه یایلمیش و تبریز ارک نشریاتی دا بهرام آقا میر احمدی نین زحمت و جهدی ایله ۳۰۰۰ نسخه ده بو کتایی الفبامیزدا چاپ اتمیش دیر . کتا ب محمد آقا سلطانونون مقدمه و ترتیبی ایله حاضرلانمیش . رباعی لر ، قطعه لر ، غزل لر ، فخریه لر ، مدحیه لر ، شکایه لر ، مختلف شعرلر و تحفه العراقین دن پارچالاردا اونون طرفیندن بؤیوک موفقیت له فارسجا دان آخیجی (روان) تورکی شعرلره چئوریلیمیش دیر . مدایین خرابه لرینی ده محمد راحیم شاه اثر صایلاجاق سهویه و کیفیت ده . ترجمه اتمیش دیر . ۰ . مبارز ده " تحفته العراقین " ی با جاریقلا تورکی له شدیر میش دیر .

*

"سایا" نین دئدیگی کیمی گؤرولورکی اوزون عصرلربویوجا "بیزه
 ظولوم سالدیلار". بو ظلمون یئرله شمه سینده بیزیم ساتیلیمیش یا خودآلدا
 نمیش لاریمیزین دا سهمی اولدو. یئنه حکایه میزین باشینا قایدیریق
 قاری گؤریسونی بیخدیقلاری کیمی، باغمشه بازارچاسی نین قدیم گونلر-
 یندن بیزی همیشه لیک آبیروماق ایسته دیلر، کئچمیشه گئدن یول، آرتیق
 بیزیم طرفلره و بیزه هئج علاقه سی اولمایان ابتدال سهویه سیندن سالدی
 و معمول رسمی تاریخلر قلب پول کیمی رواج تاپدی بیزی هایقییران و
 و بیزیم هویتیمیزه شه دت و ثره ن هر علامت "یئنیشدیمرک" بهانه سیله
 تاریخین صحیفه سیندن سیلیندی. بئله جه کیچیک مثال اولاراق، هر بیری
 بیر موزه اولماسی گره کن بیر تک کوچه ده "سرخاب"ین امیرباغی کوچه
 سینده، پروین اعتصامی لرین، کولونئل محمدتقی پسیان لارین اولریندن
 اثر بئله قویما دیلار، چوخ حیف! هر قوم اؤز کولتور و (فرهنگی) ایله
 قایم دیر، کولتور و موزون انکشافینی آخسادلار بیزی محو ائتمه یه قصد
 ائتمیش صابیلرلار.

فرهنگلری نین امحا ویا تحقیرینه گؤز یومانلار قوللوقا - اسارته
 بویون اگمیش انسانلیق دگرلریندن خبرسیز یئری نین اولولردیرلر.
 بو آشایلیق وایکی پولادگمه یین بدبخت لردن نه اؤزونه گووه نن
 آذربایجانلی چیخار، نه ده باشی اوجا ایرانلی! بو، بئله دیر، اؤزونه
 ظلم ائدن قوما و آغزیندا کی بوگؤزه ل دلیل کیمی نعمتین قدرینسی
 بیلمه یین لره الله بئله کؤمک اولماز! **صون**

اولکه مین یوللاریندا ... بقیه

کور اوغلونون ایزیندن آددیم - آددیم گئدن لر
 قارانیغا قورخویا ظلمه عصیان ائدن لر
 قاچاق نبی سایاغی داغدا اود یان دیرانلار
 خلقیمین بیس گونونده قایغی سینا قالانلار ...
 دار سهکی سی قهوه نین آچیلدی خیالیمدا
 بیر گیزلین سئوینج دویدوم او پریشان حالیمدا
 قورتولدوم بوغازیمی صیخان پنجه دن بیر آن
 دان اولدوزو گؤرسن دی گئجه نین آرخاسیندان

.....آبادان ۱۹۵۷ (۱۳۳۵)

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش

(۱۲)

یازان: دکتر جواد هیئت

صمد وورغون - (۵۶ - ۱۹۵۶) - صمد وورغون آذربایجان سوویت شعر -
نینین یارادیجیلاریندان وان قدرتلی صنعتکارلارینداندیر. شعر یا زما غا
باشلادیغی گوندن خلقه، وطنه وطبیعته عاشق (وورغون) اولدوغونو گؤستر
میش، یا زدیغی قیما لیریک - ائپیک شعرلرینده اولدوغو کیمی اوزون منظو
ونمایشنا مه لرینده ده یوکسک استعداد و توکنمؤالهام قدرتینی اثبات
اقتیمیشدیر. اونون شهرتی سوویت اولکه لری نین حدودلارینی آشمیش و اثر -
لری نین بیرچوخی مختلف دیللره ترجمه ائدیلمیشدیر.

حیات یارادیجیلیغی - صمدیوسف اوغلو وکیل اوف ۲۱ مارت ۱۹۰۶دا
گؤچای نین ساحلینده سالاحلی کندینده آنادان اولموش و اون ایکی یاشینا
قدرا ورا دا یا شا میشدیر. ۱۹۱۸ ده قازاخ معلم رسیمینا ریا سینا دا خلا ولو
۱۹۲۴ ده مآذون اولدو قدان صونرا ایکی ایل قبادا و ایکی ایل ده گنجه ده
معلملیک ائتمیشدیر.

انسان وطبیعته محبت حسی شاعرین ایلک اثرلریندن صون شعرینه قدر
بو تون یارادیجیلیغینده اؤزونو بوروزه و ثرمیشدیر. اؤزو بویا رده بقله
یا زیر:

وورولدوم او گونکی شعره، صنعته
عاشیقم انسانا و طبیعته
اونوتدوم سئودیکیم اکلنجه * لری
ایم قلم توتوب یا زاندان بری

* - اکلنجه = تفریح

طبیعی گؤزه للیک لره محبت صمدوورغون یا رادیجیلیغی نین ایلک مرحله سینده ایکی شکیلده ترنم اولونموشدور. شاعر بیر طرفدن طبیعی گؤزه للیک - لرین واقعی منظره سینی یا رادیر، طبیعتدن ذوق آلان بیر کونلون سئوینج و فرورونو عکس ائتدیریر (داغلار، بیزیم داغلارین، باها ر شرقیسی و کورچایی) دیگر طرفدن کندی ایده آلیزه ائده رک اونوشهره قارشی قویور. مثلا "اثلر دنیا سی) شعرینده بئله یازیر:

آل-یا شیل گئینمیش اوجا داغلارین قارتالی قوینوندا ن اوزا قلاشمیشام
 کونول بولاندیران خیال کوسدورن توزلوبیردیا رلاقوجا قلاشمیشام
 صمدوورغون یوخسول بیر عائله ده بو یوموش و ۱۴ یا شیندا ایکن کومسو-
 مول صیرالارینا داخل اولموش و صورالاری سیاسی ومدنی ایشلرده اشتراک
 ائتمیشدیر. بونولا بئله یارادیجیلیغی نین بیرینجی دورونده اجتماعی
 دو یغولارینا و سیاسی فعالیتینه گئیش یئروثرمه میشدیر. انسانا محبت مو-
 ضوعوندا یازدیغی اثرلرده داها چوخ فردی ذویغولارینی عکس ائتدیرمیش-
 دیر. لکن صورالار بیر صنفی مبارز عسگر کیمی یا زما غا و " نفسی بنزین قو-
 خویان میلیونلارین شاعری " اولما غا باشلادی، چوخ گچمه دی کی، یئنسی
 صنعت " راپورتو " وئردی :

قوللارینا یئنسی قوه لر گل سین
 و سنین الینله یوکسه لسین
 کیرلی (کثیف) یا ما قلی کن دیمیز
 اوک لو آلی قلی کن دیمیز

شاعر فعله طبقه سینی کنده کؤمک ائتمگه چاغیریردی. شاعرین بوفکری
 انکشافیندا مسکوا و اداکی اقامتی و مسکوا و نیورسیته سینده کی آلدیغی
 تحصیل (۳۱-۱۹۲۹) مؤثر اولموشدور. ۳۹-۱۹۳۱ - نجی ییلرده یا زیب حصه
 حصه چاپ ائتدیردیگی "کومسومول پوئماسی" ندا صمدوورغون قلم یولدا شلار-
 یناگونون مارا قلی سئواللارینی اورتا یا قویوردی :

نه دن شعرلریم آغیزا دوشوب ،

داغلارین چوبانی منی آنماسین (یا دا ائتمه سین)؟

بورادا ایشلندیگی (من) سؤزوندن یا لنینزاغوزونو تصدا ائتمیر. و آذری
 شعری نین گئیش یا ییلما سینی حتی چوبانلارین دا اونر از سلمه سینی
 آرزو ائدیر:

نه دن بو تورباغین شیرین لهجه سی
 شاعرم دئیینه بیگانه قالسین ؟
 نییه گورلادیقجا سولارین سسی
 اونداکى قوتى روزگار (بیئل) آلسین ؟
 شاعری دوشوندوره ن سئواللاردان بیرى ده اؤز اؤلکه سی نین، اؤز قهر-
 مانلاری نین ترنم و تصویر مسئله سیدی :

نه دن شعریمیزین باش قهرمانی
 گاه توران دان گلیر، گاه دا ایراندان ؟
 بس منیم اؤلکه مین وارلیغی هانی ؟
 بؤیوک بیر شاعرین یازدیغی داستان
 گاه توران دان گلیر، گاه دا ایران دان !

خلق حیاتینین حماسه ای تصویرى جهتدن ده کومسومول پوئماسی
 شاعرین مهم یارادیجیلیق ناقلیتی کیمی شهرت قازانمیشدیر. ادبیاتین
 معاصرلیگی و گفتیش تاثیر دایره سی اوغرونداکی یاریشین قابآخصیرا-
 لاریندا صمدوورغون گئدیردی. اونون " شاعرین آندی "، " فنر "، " کؤنول
 دفتری "، " شعرلر "، " آزادالهام " کیمی شعر کتابلاری ۴۰ - ۱۹۳۰ - نجی
 ایللرینده نشر ائدیلدی. بو اثرلرده خلق شعرینین نوعلرینی گؤرور و
 ملاپناه واقف و مایاکوفسکی عنعنه لرینین اوریژینال انکشافینه شاهد
 اولوروق. شاعرین فکری و مضمونو افاده ائتمک ایچون قوشما، گرایلی
 ویایاتیلاردان مهارتله استفاده ائتمیشدیر. لیریکاسینین اساس وزنینی
 هجا وزنینین اویناق و آهنگدار اؤلچولری تشکیل ائدیر.

صمدوورغون عینی زماندا ترجمه ساحه سینده ده بؤیوک فعالیت گؤ-
 سترمیشدیر. پوشکین دن " یئوگئنا اونیکین " منظوم رومانى، ش. روستا -
 وئلی دن " پلنگ درېسى گئیمیش پهلوان " منظومه سینین بیر قسمنی م .
 گورکی دن " فنر و اولوم "، نظامی گنجه وی دن " لیلی و مجنون " اثرلرینی
 آذری تورکجه سینده ترجمه ائتمیشدیر.

ل
 صمدوورغون ۱۹۳۴ ده آذربایجان سوویت یازیچیلاری اتقاقی نین مسؤ
 کاتبی و سوویت یازیچیلاری اتقاقی نین اداره هیئتینه عضو سئچیلیمیشد-
 یر ۱۹۳۶ دا ادبی خدمت لرینه گؤره لنین نشانى آلمیش و ۱۹۳۸ ده آذر-
 بایجان عالی شوراسینا نماینده سئچیلیمیشدیر.

ایکینجی دنیا حربینده مختلف جبهه لرده اشتراک ائتمیش وقیزیل
 اوردو عسکرلرینی ساواشا و قهرمانلیغا تشویق ائدهن شعرلریا زمیشد-
 یر. "وطن کشیگینده"، "آنانین اؤیودو"، "شفقت باجیسی"، "قیزیل شاهین
 لر"، "منه بئله سویله ییرلر"، "پارتیزان باباش"، "اوکرانیا پارتیزانلا-
 لاری" و داهابیر جون شعرلری بو دؤورون محصولودور. بواثرلرین تاثیر
 دایره سی صون درجه گئنیش و گوجلوایدی. شاعر جبهه ده کی دؤیوش قهرما-
 نلاریندان تشکر دولو مکتوبلار آلیردی .

تاریخی موضوعدا یازدیغی "فرهاد و شیرین" پیئسینده (۱۹۴۱) ده
 مؤلف وطنپرورلیک و قهرمانلیک موتیوینی مطرح ائتمیشدیر .

صلح و کومونیزم قوروجولوغو نغمه کاری - محاربه دن صونرا اونو
 گؤرکملی اجتماعی خادم و بین الملل شهرتی قازانمیش شوروی شاعری کیمی
 گؤروروک دنیا صلح کنفرانسلارینا و یازیچیلار قورولتایلارینا اشتراک
 ائدیرو آذربایجان علم لر آکادیمی سی معاونی سئچیلیمیشدیر. بین الملل
 حادثه لره حصر ائتدیکی "آروپا خاطره لری" سلسله شعرلری محاربه دن
 صونراکی سیاسی لیریکانین ان گؤزه ل نمونه سی اولموشدور. "زنجی نین
 آرزولاری" (۱۹۴۸) دا بواثرلر ایچریسینده خصوصی یئرتوتور .

صمدوورغونون خلقین حیاتینی گئنیش ائپیک تابلولاردا عکس ائتد-
 یرمکه خصوصی مثیل گؤسته ریپ، و "موغان" (۱۹۴۹)، "آیگون" (۱۹۵۱) منظومه
 لرینی یازدی و "کومسومول پوئماسی" نا یعنی فصلر آرتیریب اثری تا ما-
 ملادی. حربین گئچدیگی مبارزه یولونو ترنم ائدن "زمانین بایراقلاری"
 منظومه سینی (۱۹۵۴) ده و "استقبال ترانه سی" نی (۱۹۴۷) ده و "دنیا نین
 خریطه سی" نی (۱۹۵۱) ده یازدی. اونون "سئچیلیمیش اثرلری" (۱۹۵۵) ده نشر
 اولدی .

صمدوورغونون یارادیجیلیغی ایستهر موضوع، ایستهر ادبی نوعلر
 اعتباریله چوخ گئنیش دیر. او، "یادیمادوشدی"، "بلبل"، "گوله - گوله"
 وغزللری کیمی کیچیک ربابی شعرلریله یاناشی "اوره ک"، "سغزون شهرتی"
 "حیات فلسفه سی"، "استقبال ترانه سی" کیمی درین فلسفی فکری حاوی اثر-
 لریا زمیشدیر. "کومسومول پوئماسی"، "طالستان"، "باکوداستانی" کیمی
 گئنیش مضمونلی ودرین مندرجه لی داستانلارا راسر "واقعه"، "خانلار"،
 "فرهاد و شیرین" و "انسان" کیمی بؤیوک منظوم صحنه اثرلری ده یاراتمیشد .

شاعر انسان و طبیعت حقینده یا زماقدان دویمور و بوندان سونرا آدا
خارقه اثرلر یارادا جاغینی هامیا سویله مک ایسته ییردی :

عمرون کتابینی تاما ملاماغا
چوخ دا جان آتما سین الیمده قلم .
من تله سمیره م ،
من تله سمیره م !

لکن آمانسیز خسته لیک شاعری غفلتا "یا خالادی و عمرونون یولونو
کسدی . بئله آغیر گونلرده خلق ، شاعرین ۵۰ - نجی یاشینی بؤیوک مرا -
سعله بایرام ائتدی و اونا خلق شاعری فخری آدی وئریلدی . شاعر بو
مجلسه گونده ردیگی مکتوبوندا بئله یازیردی :
گوزوم گوزونوزدن اوزاق اولسادا
کونولدن - کونوله یوللا، گورولور .

بومراسم دن ۱۵ گون سونرا یعنی ۱۹۵۶ - نجی ایل مای آیینین ۲۷
سینده شاعر وفات ائتدی . اثرلری ۶ جلدده نشر ائدیلمکده دیر .
صمدوورغون شعرلرینده تورکجه نین جغرافی حدودلارینی نظراعتباره
آلمادان بوتون امکانلاریندان فایدالانمیشدیر . بوگون اکثرا "تورکیه
تورکجه سینده ایشله ن کلمه لردن ایشله تمیشدیر . بورادا مثال ایچون
غزللریندن بیرینی (آنا) درج ائدیریک :

پک (چوق) چوقوقدوم (اوشاق) بیئره گومدولر (دفن ائتدیلر) سنی
.یا تا قانادسیز آتدی لار منی
باخ نجه پوزولوب عمرون گلشنی
حیات سن سیز منه زندان دیر آنا
قویوندا بسله نر گوزه ل دیلک لر (آرزولار)
لایق دیر سجده یه سنه ملک لر
نره ده سن (هاردا سان) گوزلریم هپ (هامیسی) سنی بک لر (گوزلر)
باخ اولادین ناسیل (نجه) گریان دیر آنا .
سن بیر گونش ای دین دوغدون دا باتدین
یا زیک اولادینی غم لره آتدین
بیر جواب وئر هانکی مرادا چاتدین
تورپاقلاردا نجه زامان دیر آنا .

بیر آه چکسم سن سیزقوپما زمی طوفان
 عزیزیم آناجان گوزوم آناجان
 یوموق گوزلرینی آچ دا بیر اویان
 شیمدی (ایندی) زامان باشقا زامان دیر آنا
 ییخیلیب یانینا اؤلکم ایستهرم
 آنالیق مهرینی گورمک ایستهرم
 سنی گورمک ایچون اؤلکم ایستهرم
 تسلیم آه ایله فغان دیر آنا .

صد و ورغونون ان گوزهل شعرلریندن بیرى ده " آذربایجان" شعری
 دیر . بومنظومه نین ایلك ایکی بندی آذربایجانلیلارین وطن شرقیسی
 کیمیدیر و آذریلرین اکثری سینین دیل ازبری دیر . بورادا بو گوزهل و
 تاریخی منظومه دن نچه بندینی درج ائدیریک :

چوخ کئچمیشم بو داغلاردان دورنا گوزلی بولاقلاردان
 ائشیتیمیشم اوزاقلاردان ساکت آخان آرازلاردان
 سینا میسام دوستی، یاری

اثل بیلیرکی، سن منیم سن یوردوم یووام مسکنیم سن
 دئمک دوغما وطنیم سن آیریلارمی کونول جانندان
 آذربایجان آذربایجان

من بیر اوشاق سن بیر آنا اودورکی ، باغلیام سانا
 هانکی سمته ، هانکی یانا هئی اوچسامدا یووام سن سن
 اثلیم گونوم ، اووام سن سن

فقط سندن گن دوشنده آیریلیق مندن دوشنده
 ساچلاریم دن دوشنده بوغار آیلار ، ایلر منی
 قینا ماسین اثل لر منی

داغلاری نین باشی قاردیر آغ اؤرپه گین بولوتلاردیر
 اوزون بیرکئچمیشین واردیر بیلینمه ییر یاشین سنین
 نه لر چکمیش باشین سنین

.....

بومنظومه یه گوزهل بسته (آهنگ) لر یازمیشلار . صد و ورغون ایده شو -
 لوژی باخیمیندان ماتریالیست اولدوغو حالدا بعضی شعرلرینده بیر

بیرا یده آلیست شاعر کیمی روح دان و اونون یقاسیندان دانیشیر . مثال
ایچون گوگرچین شعریندن بیر پارچا سینی درج ائدیریک :

یاغیش یاغیر نارین نارین	اوکرانیاسین صون بهاری
خزل اولموش یاریاقلاری	ساپ ساریدیر آغاجلارین
قلیج کیمی کسیر کولهک	برین باغیرین زولاق - زولاق
نه بیر گول وار، نه بیر چیچک	پریشا دیر قارا تورپاق
.....

اینیلده یب ایچین - ایچین	سن ده اینان ای گوگرچین
ایتیردیگین او دلبرین	چوخ آغلاما سرین - سرین
سئیر ائده جک ملک کیمی:	نجیب روحی بودیارد ا
آلیشاق ایلک باهاردا	یاناقلاری چیچک کیمی
باشقا عالم گوره جکدیر	ناکام اولن او صاف پری
چمندن گول دره - دره،	اونوداراق بو غم لری
خیر دعا وئره جکدیر!	قانسیز کئچن او گونلره

(جبهه خاطره لریندن ۱۳ نوامبر ۱۹۴۳ - مه لیتوال طرفینده)

۱۹۴۶ دا آذربایجان دا پیشه وری رهبرلیگینده قورولان دموکرات

فرقه سی حکومتی بؤیوک دولت لرین آموز منفعت لری اوغرونداکی سیاسی
معامله و او جمله دن نفت آلیش - وئریشینه قربان ائدیله رهک داغیتیلد
یقدان صونرا ، پیشه وری زمانیندا یازیلان ونشراق دیلن تورکی کتابلار
پهلوی رژیمین آداملاری طرفیندن یاندیریلدی و تاریخ ده عرب لر و
مغوللارا اسناد ائدیلمن ننگین کتاب یاخما حنایتی تکرار ائدیلمدی، بو
کیمی غیر انسانی و وحشیانه ایشلره اوزمان هئج بیر دولت ویا جمعیت
اعتراض ائتمه دی لکن صمد وورغون " یاندیریلان کتابلار " آدلی شعرینده
بو جنایتلره قارشی چیغیش ائدیله حادثه نی بدیعی بیر شکلده تصویر
ائتمیش و بوشعری پاریس ده قورولان بین الملل صلح کنفرانسیندا بیر
پروتست (اعتراضنامه) کیمی نطق ایله برابر اوخوموشدور :

جلاد سنین قالاخ - قالاخ یاندیردیغین کتابلار
مین کمالین شهرتی دیر، مین اوره گین آرزوسو
بیز کؤچوروک بودنبا دان اولار قالیر یادگار
هر ورقه نقش اولونموش نئچه انسان دویغوسو

مین کمالین شهرتی دیر، مین اوره گین آرزوسو .

ياندیردیغین او کتابلار آلولانیر یاخشی باخ
 او آلولار شعله چکیب شفق سالییر ظلمتیه
 شاعرلرین نجیب روحی مزاریندان قالخاراق
 القیش دئییر عشقی بؤیوک بیر قهرمان ملتیه
 او آلولار شعله چکیب شفق سالییر ظلمتیه
 جلاد منیم دیلیمده دیر بایاتیلر قوشمالار .
 دئی اونلاری هئج دویدومی سنین اوداش اوره گین
 هر گرایلی پرده سینده مین آنانین قلبی وار
 هر شکسته م اولادی دیر بیرمقدس دیلگین
 دئی اونلاری هئج دویدومی سنین اوداش اوره گین
 سؤیله سن می خور باخیرسان منیم شعر دیلیمه
 قوجا شرقین شهرتی دیر فضولی نین غزلی
 سنی ترک خر دئییرسن اولوسوما ، ائلیمه
 دایره سموت و زمیمتدیر آنز باجان کوزلی
 قوجا شرقین شهرتی دیر فضولی نین غزلی
 جلاد یانیباود اولسادا کوله دونمه ز آرزولار
 طبیعتین آنا قلبی قول دوغما میش انسانی
 هر اوره گین اؤز دنیا سی بیر سعادت آرزولار
 قانلارایله یازیلیمیشدیر هر آزادلیق دستانی
 طبیعتین آنا قلبی قول دوغما میش انسانی
 ازل باشدان دشمنیم دیر اوزو موردار قارانلیق
 هر تورپاغین اؤز عشقی وار، هر ملتین اؤز آدی
 کائناتا ده گیشمه رم شهرتیمی بیر آنلیق
 منم اودلار اؤلکه سی نین گونش دونلو اولادی
 هر تورپاغین اؤز عشقی وار، هر ملتین اؤز آدی
 نه دیر او دار آغا جلاری دئی کیملر دیر آسیلان
 اویونجا ق می گلیر سنه وطنیمین حق سسی
 دایان دایان اویاق گزیر هر اوره کده بیراصلان
 بوغازیندان یاپیشا جاق اونون قادر پنجه سی
 اویونجا ق می گلیر سنه وطنیمین حق سسی

جلاد سن می دی قیریرسان فدائیلر نسلینی .
 ملتیمین صافقانی دیر قوردکیمی ایچدیگین قان
 زمان گلیر من دوپورام اونون آیاق سسینی
 شهیدلرین قیام روحو یا پشاجاق یا غاندان .
 ملتیمین صافقانی دیر قوردکیمی ایچدیگین قان

بیر ورقله تاریخلری اوتان منیم قارشیمدا
 آنام طومروس کسمه دی می کیخسروون باشینی
 کور اوغلونون ، ستارخانین چلنگی وارباشیمدا
 نسیلیریم قویما یا جاق داش اوستونده داشینی
 آنام طومروس کسمه دی می کیخسروون باشینی

سور آتینی دوردنالا چاپ میدان سنین دیر . . . آنجاق
 من گوروره م آل گئینیب گلن باهار فصلینی
 قوجا شرقین گونشی دیر یاران دیغیم بوتوریاق
 من یقتیردیم آل بایراقلی انقلابلار نسلینی
 من گوروره م آل گئینیب گلن باهار فصلینی

۲۵ ژانویه ۱۹۲۷

صون اولاراق صمد وورغون دان (حیات فلسفه سی) شعرینی و (منه بئله
 سؤیله دیلر) آدلی منظومه سیندن بیر پارچا سینی درج ائدیریک :

قوشلار قطار - قطار ائللردن کئچر

بشرنسیل - نسیل دنیا ده ن کئچر

انسانلیق گاه زهر، گاه شربت ایچر

ازل دن بئله دیر حکمی زمانین

دوگوملی بیر سری وار آسمانین

چرخینی قوردو قجا دؤورانین الی،

بعضا " آغلار، اولور بعضا " گولمه لی

انسانین ان بؤیوک عشقی ، املی

بعضا " اعلان کیمی چیرپینیرداردا .

بعضا " ده غرق اولور فیرتانا لاردا

دگیشیر سمتینی دائما "مولار
دگیشیر فکر لر دؤنور دوینغولار
کاشنات توتما پیر بیر یئرده قرار

چار پیر سینه سینی قایالیق لارا
او گاه قیشا چیخیر گاهدا باهارا

دنیا بناسینی قورانان بری
سعادت آدلانان او گؤزه ل پری
گل اُدئییه سسله میش قرینه لری

یاز یقلار اولسون کی هله انسان لیک
کلیب قووشما میش اوتابیر آنلیق

ای دنیا گؤزه لی قاچما بشردن
انسان دیر آ پیران خیری شردن
گل اونون عشقینی اوجوز توتما سن

قلبی وار حسی وار هر محبتین
قارالماز اولدوزی ابدیتین

اولوم بیرا بلیس دیر حیات بیر ملک
وارلیغی ایزله پیر هئچلیک کؤلگه تک
ایشیق قارالماقلا پنجه له شه ره ک

یاشاتماق ایسته پیر جهاندا بیزی
گونش سالاملاییر اراده میـــــــزی

یا مانلیق یا خشیلیق دور موش اوز- اوزه
دیل سیز عصر لردن میرا دیر بیزه
اسیر باهار یغلی قلب لریمیزه

لکن آرخا سینجا کفن گفیر قیش
طبیعت وارلیغا بقله قارغا میش (۱)

بیر بایرام سؤزی وار بیرده کی ماتم
نشقه بیر عالم دیر غصه بیر عالم
حیات اموز آتینی سورور دمادم

اودلار ایچینده ده هر بیر منظره
گینه قانات وریر دوشونجه لره

۱ - قارغیش ائله میش

گینه ده انسانین خیال شهپری
گزیر فضالاری گۆک دنیزلری
سن ای سعادتین گۆزهل سحری

القیشلا انسانین پاک عملینی
اوزات یئر اوزونه هنرالینی

زمان دور بشرین امدادینا گل
خسته بیر گۆزه لدیرهنرسیز عمل
هنر سؤیله دیگیم او قدرتلئال

بوتون کائناتا قوی قانات وئرسین،
بشر کاروانینا اویول گؤسترین

هنر قانات وئرسین تورپاغا، داشا
دنیزلر چاتیلیب گل سین باش باشا
آزادلیق اوردوسی وار سین پیرباشا

هر ظفر داستانی یادگار اولسون،
اؤلوم تسلیم اولسون، حیات وارا اولسون

دنیا یا بیر شهرت یارانمیشیق بیز
گونش چؤکمه میشدیر قارانلیقا دیز
قوی اؤلسون یا مانلیقا و خاشنا بلیس

یا خشیلیق چا غیر سین هر قلبین نئی
قورتاراق زنجیردن پرومته یی

فلاکت قوجالمیش قارتدیرا و کؤیک
اونون سوموک لری تئز چورویه جک
سعادت گنجلیک دیر آدی گلجه جک

اونون گؤزلرینده حیات عشقی وار
وارا اولسون گلجه جک، وارا اولسون باهار

" منه بئله سؤیله دیلر " منظومه سیننی وطن محاربه سینده جبهه ده
یارالانان بیر آذری عسکری نین صون سؤزلریندن الهام آلاراق یازمیشد^{یژ}
یارالی عسکروون نفسینده اونو درمان ائتمک ایسته یین دوقتور و نابئله
دئییر: دوقتور، ساغلیغیما گمانیم یو خودور، بیلییره مکی، اؤله جگم
منه بیر لحظه امان وئر، دینله منی صون نفسده :

قوی وورغونون سۆزلریندن، بیر بئددئیم صون دفعه من
سن ده ائشیت بو نغمه‌نی قوی دولاشسین او عالمی:

ائل بیلیرکی، سن منیم سن
یوردوم یووام مسکنیم سن
آنام دوغما وطنیم سن
آیریلارمی کؤنول جانندان
آذربایجان! آذربایجان!

دئییب بو صون سۆزلرینی یومدی قارا گؤزلرینی....

+=+=+=+=+=+=+=+=+=

سلیمان رستم - ۱۹۵۶- نحی‌ایده باکی‌دادمیرچی بیرعائله ده
آنادان اولموشدور. عباس اوغلو رستمزاده سلیمان شمالی آذربایجانین
ان گؤرکملی معاصر شاعرلریندندیر. سوویت حاکمیتی‌نین ایلک ایللریندن
یارانماغا باشلایان انقلابی شعرین انکشافیندا بؤیوک رولو اولموش و
پرولتار ادبیاتی تشکلاتینا رهبرلیک ائتمیش و آذربایجان سوویت شعری
نین بایراق‌داری اولموشدور.

سلیمان رستم ایلک تحصیلینی سلیمان ثانی‌نین مدیر اولدوغو مکتبه
اوخودوغو زامان شعر یازماغا باشلامیش و ۱۹۲۳ ده یازدیغی "چیمنا زخام
یوخودا دیر" آدلی بیر پرده‌لی پیئسی او زامان کلوبلاردا و "تنقید-
تبلیغ" ثقاتریندا تاماشایا قویولموشدور. ۱۹۲۵ دن صونرا "گنج‌ایشچی"
غزئتینده ایشله‌مگه باشلامیش و شعرلرینی او دؤورون غزقت و مجله‌لرینده
منتظم شکلده نشر ائتمیشدیر.

۱۹۲۷ ده قورولان "قیزیل قلم‌لر" تشکیلاتینا مسؤل کاتب سئچیلیمیش
و روسیه پرولتار یازیچیلاری جمعیتی ایله یاخیندان مناسبت قورموشد-
ور. "المدن نشئه‌یه" آدلی ایلک شعرلری کتابی دا بو ایله‌ده چاپدان
چیخمیشدیر.

س. رستم یارادیجیلیقلا برابر تحصیلینه دوام ائتمیش، اؤزونون
یازدیغینا گؤره ۱۹۲۵ ده پداگوژی تعابیلی مکتبی بیتیرندن صونرا
باکی اونیورسیتیه‌سی نین شرق فاکولته‌سینده تحصیلینه دوام ائتمیش.
سلیمان رستم بوندان صونرا چوخ شعر کتابچالاری نشر ائتمیش و
"قاچاق نبی" پیئسینی یازمیشدیر.

صمدوورغون و م. را حیم له بیرلیکده شوتاروستا و فلی (Sota Rustaveli)
نین (پلنگ درسی گئیمیش پهلوان) منظومه سینی و تک لیک ده ده نظامی
کنجه ویغنین (سرلر خزینه سی) نی تورکییه ترجمه اتمیشدیر.

ایکینچی دنیا محاربه سی ایل لرینده سوویت اوردو سواپله ایرانا
گلمیش و بو صیرادا ایران آذربایجانلی حیاتیندان آلدیغی انطباعلار لا
بیر چوخ اثرلر یا زمیشدیر. شاعرین بعضی اثرلری بیر صیرادیلرله ترجمه
اقدلمیش و ادبیات ساحه سینده کی خدمت لرینه گؤره نین و قیرمیزی امک
با یراغی نشا نلاری آلمیش و امکدار اینجه صنعت خادمی و خلق شاعری فخری
آدلارینی آلمیشدیر.

س. رستم گؤرکملی اجتماعی خادم کیمی مشهورا و لموش و دفعه لرله
آذربایجان س. س. ر عالی شورا سینا نماینده سچلمیش و ایندی ده اوچدؤو
ره دن بری بوشورانین صدری و سوویت اتفاقی قهرمانی و خلق شاعری دیر.
یا راد بیجیلیغی - سلیمان رستم شاعرلیگه باشلادیغی زامان گل و
بلبل دن دگیل، زحمتکش خلقین منافعینه خدمت ائده ن سوویت شعرینی
یا زیب، یئنی حیاتی قوران آداملارین ایشینی و مبارزه لرینی ترنم ائتمه
لیدی ۱۹۲۵ ده " منیم شعریم" اثرینده شاعر بویا رده بئله دئیردی:

منیم شعریم محیطین ایسته دیگی میوه دیر.

خلقیمیزین روحونو اوخشارا و دلودیلایله

اونون هر مصراعیندا بیردؤگونن اوره ک وار

نه کیمسه یه یالوارار نه ده گوله، بولبوله

اجتماعی حیاتی ترنم ائده ن یئنی شعر آسانلیقلا انکشاف اتمیردی.
انقلابی آلقیشلایان و کهنه لیگه قارشلی دوران بوشهرین دشمنلری ده وار
ختی بئله شعریا زانلاری استهزا ایله - نفته، پامبوغا شعر دئییه ن" آدلا -
ندیریردی لار. سلیمان رستم گئچمیش حیاتی تین حسرتینی چکن ویغنی حیاتی
گؤز یومان شاعرلری (بایقوش) آدلاندیریر و اونلارا بئله خطاب ائدیردی

سنه ان صون جواب بودور مندن

توزلودور یا خدیغین بوصون گؤزگو (آینه)

کیم کی بؤیله اوترسه بیلسین کی

اونا بیرآد و ترهر اقلیم: بایقوش!

سلیمان رستم عینی زاماندا انسانهرور شاعر اولاراق اوزاقا قلدرده

آزادلیقدان محروم اولان زحمتکشلری دوشونور و اسن یئللر واسطه سیله
اونلارا سلام گؤنده ریردی . شاعر خصوصاً " شرقین مظلوم خلقلری نین حالینا
آجیبیرر و اونلاری انقلابا و عصیانا چا غیریردی .

س . رستم داخلی محاربه لرده رشادت گؤسته رن کومونیسیت گنج لری ،
اونلارین فداکارلیغی و وطنپرورلیغینی روما ننتیک اسلوبدا تصویر
اٹمیشدیر . " پارتیزان علی " منظومه سینین قهرمانی بیله گنج لردن دیر
بو منظومه دن نمونه اولاراق ایکی بیتتی درج اٹدیریک :

آرتیق علی یوخدو ، اونو قیرمیزی قان با سمیشدی

لکن واردی اونون جاندا ن سئودیکی بیر دوغرو یول

اوزان دیغی یاش تورپاغین اوزه رینده یازمیشدی

بارماغینی اؤز قانینا با تیراراق : " کومسومول " (گنج کومو
نیستلر)

" چاپایوف " شعرینده (۱۹۳۵) وئداش محاربه سینین افسانه وی قهرما -
نیندان الهاملا دانیشان شاعر اوگونلر چاپایوفلا دؤیوشلرده اشتراک
اٹتمه مه سینه تاسف اٹدیر . هج اولماسا شعرلریله چاپایوف کی می دؤیو -
شکن اولماسینی آرزو اٹدیر :

من بو وورو شمالاردا اولما دیم ، نه اٹدیم کی ...

نه اولاردی ، او بؤیوک گونلر ایچون دوغولسا دیم !

دوشوندو کجه چاپایوفی اؤز - اؤزومه دئدیم کی :

من ده شعرلریمله بیر چاپایوف اولسا ایدیم !

س . رستم قهرمان آتالارین عنعنه لرینه درین حرمت بسله بیر ، چاپایو

صورتینی جانلی و جاذب تصویر ائده رگ گنج لرده اونا محبت او یادیر .

س . رستمین شعرلری نین اساس موضوع لاریندا ن بیزی سوسیالیزم و شاعر -

ین اساس قهرمانی خلق دیر . اونون شعرلرینده سوویت خلقی نین امگی ،

سئوینجی اؤز بدیعی افاده سینى تا پمیشدیر .

" گئجه نین روما ننتیکاسی " ، " باکی " ، " خزر ساحلینده " ، " قاراقومون

آق گونلری " ، " دنیزده شهر " و باشقا لیریک شعرلرینده وطن تورپاغی نین

سیماسینی دگیشدیره ن آداملاردا ن (خلق دن) بحث اٹمیشدیر .

" یاخشی یولداش " منظومه سینده (۱۹۳۴) س . رستم میل دوزونده (آرازین

شمالیندا یئر آدی دیر) ، پامبوق جبهه سینده ایشله یین آداملارین یاشا -

بیشینی قلمه اٹمیشدیر . اثرین قهرمانی نیا ز شهر دن سا وخوزا (دولتی اکین

واپس یغرلری) گلیب هوس له ایشه با شلاییر . لکن شهرده قویوب گلدیگی آرواد
 - او شاغین فکری اونو ناراحت ائدیبا ایشدن سوووماسینا سبب اولور .
 هوس سیز ایشله یین نیازین آدی قیرمیزی لوحه دن چیخا ریلیبه ، قارالوحه -
 یه سالینیر ، یولداشلاریندان گفیری قالدیغی ایچون جنایتها ل آتیر و
 بیغدیغی پامبیغین چکیسینی (وزنینی) آرتیرماق ایچون اونا تورپاق
 قاتیر ، تیازی یولداشلیق محکمه سینه وئریب مذمت ائدیرلر ، یوندان خبر
 توتان آروادی گل خانم ساوخوزا گلیر و ارینین تقصیری نین سببینی
 اؤگره نیر و یاخشی بیر یولداش کیمی ساوخوزدا قالیب اونا کؤمک ائد-
 یر و نیازین آدینی قارا لوحه دن سیلدیرمگه موفق اولور ، شاعربوئوما
 نی بئله بیتیریر :

گئچدی اون گون ، بیزه معلوم بوئوک حادثه دن ،
 داغ یارانمیشدی او پامبوق دولوصایی سیز کیسه دن
 نیاز آرتیق ، قوجا صحرا دا دگیل دیر یالقیز ،
 پارالییر لوحه ده ، بیر باخ ، ایکی اولدوز :
 گل خانم ، بیرده نیاز ، هرکسه معلوم ایکی آد...
 بئله دیر بیزده حیات ! ...

س ، رستمین شعری شوروی حیاتی نین گؤزگوسو (آینه سی) دیر . خلقین
 یا شاییشی ، امگی ، آرزولاری و معنوی عالمی بو گؤزگوده اؤز عکسینی تاپیر
 دراماتورگیاسی - س . رستم ایلك درام اثری اولان "چیمنا زخانمیو خودادیر"
 پیئسینی ۱۹۲۳ " تنقید تیلیغ " تئاتریندا تاماشایا قویموشدور .
 حاجی بابا نظرلی ایله بیرلیکده یازدیغی " یانقین " پیئسی کئنده
 صنفی مبارزه نین تصویرینه حضرا ئدیلمیش و صحنه ده موفق تیله تاماشایا
 قویولموشدور .

" قانا قان " پیئسینده آذربایجاندا شوروی حاکمیتی اوغروندا
 مبارزه نی تصویر ائتمیشدیر . " قاچاق نبی " (۴۰ - ۱۹۳۹) س ، رستمین ان
 موفقیتلی پیئسی دیر . ۱۹ - ینجی عصرین صونلاریندا آذربایجاندا بیگ -
 لرین و چار مامورلاری نین ظلمونه قارشلی مبارزه آپاران قاچاق نبی بو
 تاریخی پیئسین اساس قهرمانیدیر . او یوخسول لارین حقوقونو مدافعه
 ائدن ، ظالم بیگ و چار مامورلاریندان انتقام آلان و کئندلی لره کؤمک
 ائدن خلق نماینده سی دیر . بو اثرده اساس تضاد و کشمکش کئنده کی صنفی

مبارزه تشکیل اقدیر. ایلک پرده دن تاماشاچینین گوزو قارشیسیندا بیر-
بیرینه ضد ایکی عالم گؤسته ریلیر، بیر طرفده بیگ لرین (طهاسب بیگ ،
سلیم بیگ ، محمود بیگ) ظلم و آذغینلیغی، او بیر طرفده ده یوخسول کندلی -
لرین (آلو کیشی ، مرسل کیشی و سایر) نؤکرچیلیکده کئچن دیلنچی حیاتی.
بو صنفی ضدیت ده کی حق سیزلیگی حس ائدن نبی بئله دئییر:

نه ائده سن، دنیا، قان دنیا سیدیر بیگلرین تویدور، اثلین یا سیدیر
آلو کیشی نین اوغلو نبی آتاسی کیمی یوخسول بیر کندلی نین قیزی
هجری (هاجرین آذری لهجه سینده کی تلفظی) سئویر. اما هجری زورلا ملکدار
اوغلو سلیم بیگه وئریلر، قوچاق هجر توی گونو گلینلیک پالتارینی
اگنیندن چیخاریب، تنگ گوتورور و ملکدارلارا قارشى عصیان ائدن قاق
نبیه قوشولور، هجر نبی نین وفالی آروادی و ان یاخین کؤمکچیسى اولور.
نبی نین دسته سی اوزون زامان بیگلرین راحتینی پوزور و جانلارینا
قورخو سالیر، بیگ لره کؤمکه گلن چار قازاقلاريله ووروشور.
نبی عصیان ائتمیش تبریزلی لره کؤمکه گنده رکن یولداشلارینا بئله
دئییر:

گنده ک دوستلار، گنده ک هئی آخین - آخین

دشمنی تبریزه قویما یاق یاخین!

تبریزلی لر قاقاق نبی نین و اونون یولداشلارینی محبت و طنطنه
ایله قارشیلاییرلار. بئله لیک له قاقاق نبی نین فعالیت دایره سی گئنش
له ییر. اونونلا با جارا بیلمه یین بیگ لر حیله یه ال آتماغا و اونو
خیانتله اولدورمگه چالیشیرلار.

قاقاق نبی درامی تاریخی بیرواقعه دن بحث ائتسه ده معین بییر
ایده اولوژی نقطه نظریندن قلمه آلینمیشدیر.

المدن نشئیه - س. رستمین المذن نشئیه آدلی ایلک شعر کتابی

(۱۹۲۷) شاعرین ایلک یارادیجیلیق ایللری نین محصولودور. بورا دا
کی شعرلر انقلابدان صونرا خلقین یا شاییشیندا وجوده گلن یئنلیک لره
حصر ائدیلمیشدیر.

شاعر بو کتابین مقدمه سینده المذن نشئیه کقجه سینى بئله ایضاح

اقدیر: " ادبیات جبهه سینه ۲۳- نجی ایله آتیلدیم. شعریمین ایلک
گولوشو آغلاماق اولدو. ایل یاریم آغلادیم، سیزلادیم، صونرا لاریا واش یا وا
روس پرولتار شاعرلری نین اثرلرینی اوخوماغا باشلادیم، اونلارین اثرلری

منه اولدوقجا بؤیوک و ائیی (یاخشی) تاثیر باغیشلادی.....
 آرتیق منیم شعرلریم گولومسه مگه باشلادی. اوزوم ده کومسومول او-
 لدومدان شعرلریمده کومسومول حیاتی نین ترنمینه باشلادیم. حتی آچد-
 یغیمیز یئنی پرولتار جبهه سینده بیزه آغیرضیه لر وورانلارا شعرلریم
 له جواب وئردیم، داها دوغروسو هجوم ائتدیم... معارض لریم نه دئییرلر-
 سه - دئسین لر، توتدوغوم دوغرویولدان گئری دونمه یه جگیم وپرولتار
 ادبیاتی جبهه سینده وارلیغیملا چالیشا جاغام، کوتله لریمیزین حیاتیینی
 ترنمه باشلایان یئنی سازیمین تقللری امینم کی، قیریلما یا جاقدیر".

اوزوم گولدو، آتدیم آرتیق (دیگر) آغلاماغین داشینی
 سیلدیم سفینج یا یلیغیلا (دستمال) گؤزلریمین یا شینی
 آرتیق ایندی صاغال میشدیر اوره گیمین یاراسی
 بودور سازیم یورولمادان چالیر شنلیک هاواسی!
 المدن نشئه یه شعرینی شاعر بو مصراعلارلا بیتیریر:
 یعنی حیات باشلاپیرکن اوزوموزه گولمه گه
 گئچدیم آرتیق گوله- گوله من المدن نشئه یه!
 ایندی منیم شعریم بنزه ر بیرلکه سیز آینایا
 اؤز عیبینی گؤره ر گنجلیک یاخشی باخار سا اونا
 کؤنلوم گولر شعریم گولر حیات گولر ائل گولر
 سفویچ لرله چیرپیناراق سازیمداکی تئل گولر
 بو شعر آذربایجان شوروی شعرینده سیاسی لیریکانین ان یاخشی نمونه-
 سی ایدی. ایکینجی دنیا محاربه سینده س. رستم "قهرمانین وصیتی"، "قا-
 فقا ز اوردوسی"، "آند"، "۴۱۶" کیمی اولدو شعرلرینی یا زدی. بو شعرلرده
 خلقین وطنپرورلیگینی، قهرمانلیغینی و انسا نپرورلیگینی ترنما اتمیشدیر
 "آنا وپوچتالیون"، "وطن اوغلو"، "ایلدیریم" کیمی شعرلرینده
 جبهه آرخاسینداکی آداملارین بیرلیگینی و وطنی مدافعه اتمک ایچون
 فداکارلیقلا چالیشمالارینی قلمه آلمیشدیر. محاربه ا شناسیندا سوویت آدا
 ملاری سوسیالیزم قوروجولوغونو یا ریمچیق قویوب سوویت تورباغینی
 قوروماق ایچون حربه گیرمیشدیلر. اولارین ان بؤیوک آرزو سود شمنه غلبه
 چالماق و قوروجولوق ایشینه یعنی دن دوام اتمک ایدی:
 گون او گون اولسون کی، قورتا رسین دعوا

داغىلىسىن بولودلار آچىلىسىن هوا
 آلىنسىن دشمندن انتقام، قصاص
 تورپاق نفس آلىب دىنجهلىسىن بىر آز
 بىر دە تاپدانماسىن وطنىن باغى
 سىلىنسىن اورە كىدن كۆنولدىن آغى (زەر)
 بىر دە يىر اوزون دە آخماسىن قانلار
 سۆيىنسىن انسانلار گولسون انسانلار !

" آنا و پوچتالىون (پىستچى) " - بويىقىس محاربه ايللىرىندە س، رىستىمىن
 يازدىغى ان مشهور شعرلىرىدىن بىرىدۇر (۱۹۴۲). اثرىن مەركىزىندە جىبە
 دە كى اوغلىنون انتظارىنى چكىن بىر آنا صورتى وار دۇر. آنانىن دىردىنى
 واولادىنا اولان محبتىنى بدىعى شكىلدە افادە ائىدىن بومنظومە دۇردى حصەدىن
 عبارتدۇر: بىرىنچى حصەدە اوغلىنوندىن مەكتوب گۆزلەين آنانىن نگرانچى
 لىغى واضطرابى تصوير اولونور. دۇرد آيدىر جىبە دە كى اوغلىنوندىن مەكتوب
 گلمىر، حياطلارنىنا گلن پىستچى اوندىن سواى هاميا مەكتوب گتىرىر. آنا -
 نىن گۆزلىرى يولدادىر. شاعر نگران آنانىن باغىشىنى بولودلوسما يە و
 گۆزلىرىدىن آخان ياشى، ايلك باھار ياغىشىنا اوخشادىر:

بولودلو سماء ايدى اونون دالقىن باغىشى
 گۆزلىرىدىن ياغىردى بىرايلك باھار ياغىشى
 قلىبىندە كى ايلك يارا تىزە ايدى بو ايلكى ايدى
 اونوبو حالا سالان نوبارىدى ايلكى ايدى
 قالخىردى يا تاغىندىن دان يىرى سۆكولندە
 هر قاپى آچىلاندا هر قاپى دۇيولندە
 دىكىلىردى آنانىن گۆزلىرى بىر نقتە يە
 سۆيىنردى اوغلىمىدىن بلكە مەكتوب وار، دىقە

ايكىنچى حصەدە پىستچى ايلە تانىش اولوروق. پىستچىنى مەلدە دە هامى
 تانىير و سۆيىر چونكى اوھامىيا خوش خىبرلر گتىرىرىحتى آنا يا دا وقتى
 ايلە خىبرگتىرمىشىدۇر. دۇرد آيدىن بىر اوغلىنوندىن مەكتوب آلمايان آنا
 عىبىي حالدا پىستچى يە بىلە دىقىر: مەكتوب اولماسا بىر دە سن بو حياطە
 گلمە! پىستچى آنانىن دىردىنى آندلايدىغى ايچون بىرسۆز دىمە يىب غمگىن
 حالدا چىخىب گىدىر و گونلرلە بو حياطە گلمىر. بوسفر آنانىن اضطرابى

داها دا آرتیر (اوجونجی حصه)، اوللر ائوز اوغلونون دردینی چکن آنا
ایندی پستیچینین دردینی چکمگه واونون ایچون ناراحت اولما غابا شلا -
بیر، گوره سن نه اولدو پستیچیه

بو قوجا پوچتالیون دا آنا یا بیر درد اولدو
یولونو گوزله مکدن هرگون گوزو دؤرد اولدو
آنا دوشوندو " بلکه قلبینی قیردیم اونون "
بلکه بیر ماجرا وار باشیندا پوچتالیونون
بلکه اونون دا اوغلو قانلی دؤیوشلرده دیر
خسته دیر، باخان یوخدور، بلکه ده پوچتالیونا
اؤلورینی بیلسئییدیم، بیر باش چکردیم اونا
آنا پستیچیه دئدیگی آجی سؤزدن پشیمان اولور وایندی راضی دیر،
مکتوب کلمه سه ده پستیچی گلین چونکی اونون هر گلیشیندن اوغلونون
عطری گلیر .

دؤردونجی حصه ده پستیچینین گینه ده بو قاپیدان گیردیگینی گؤروروک
پستیچی گتیردیگی مکتوبو آنا یا وئریر و بو سؤزلری سؤیله بیر:
بوندان نئچن گون اول مندن کوسن ، اینجی یین
مکتوب اولما بیرده بو ائوه کلمه! دئین
مرحمتلی ، محترم آنا یا دیر بو کاغیذ!

سلیمان رستم بومنظومه ده آنا صورتینی سجه وی (کارکترستیک) جیز -
گیلرله ، بوتون طبیعی لیگی و حقیقی لیغیله ترسیم ائتمیشدیر .
جنوب شعرلری - سلیمان رستم ایکینجی دنیا حربی ائنا سیندا سوو -
یت اوردوسيله ایران آذربایجانینا گلیمیش و بورادا بیر صیرا لیریک
شعرلریا زمیشدیر . بو شعرلر ایران آذربایجانینا ، تبریزین گوزه للیگینه ،
تاریخی کئچمیشینه ، خلقی نین آزادلیق یولوندا مبارزه سینه و قهرمانلیق
نا حصر ائدیلمیشدیر . (اون ایکینجی تفنگه گلبا هار ، تبریزیم و سایره)
تبریزیم عنوانلی شعری دیگر منظومه لریندن داها صمیمی و شاعر
باخمیندان داها یوکسک دیر ، شاعر بیر طرفدن تبریزلی قارداشلاریله
گوروشدوگوندن سئویندیگی حالدا دیگر طرفدن بؤیوک تاریخی و شانلی
کئچمیشی واسکی مدنیت اوچاغی اولان تبریزی باخمیسیز و گئری قالمیش
و خلقینی ملی حق لردن محروم و آغیر بیروضعیتده گورور و کدرله نیر .

بوايكي احساسين ثائيري آلتيندا تبريزيم شعريني يا زير بونا رغما "

 سئويملى شهرله ايلك گوروشونو توي - بايرام آدلانديرير :

 باخديقجاهسونه دويماييرگوزوم تبريزيم ،تبريزيم ،گوزه ل تبريزيم

 قويمارام يادلاري گيرسين قوينونا اذن وئر قولومو ساليم بوينونا

 دردينه آشنا سرداشين گليب

 سن پيخدين قارشيمادوزلاچوركله باغيندان درديگين گل له ،چيچك له

 ايكيه بؤلونمه ز صافبيراوركله تبريزيم ،تبريزيم ،امان تبريزيم

 يوخ اولسون باشيندان دومان تبريزيم

 بلبل زار زار آغلار چمندن آيري انسان دهيب گولمه زوطندن آيري

 جان نجه ياشاسين بدنن آيري آچ اوز اوزه گيني دانيش تبريزيم

 اولوم دردلرينله تائيش تبريزيم

 قدريني آيريليق چكلر بيلير هجرينده گوزياشي توكنلر بيلير

 عمرونه قارائليق چوكلربيلير باغيندان گول چيچك درديم تبريزيم

 يئنه تازه لهندي درديم تبريزيم

 بو آينا بولاقلار ،بو آينا سولار سودا يا غيني يويان قارغو (نقى) لار

 دوغولور كؤنلونده مين ييردويغولار سله نير كمانيم ،سازيم تبريزيم

 اي منيم باهاريم ،يازيم تبريزيم

 نه قشنگ ديربول بويونجا سؤيولر سؤيولرين كؤلگه سينده ايگيدلر

 بالالاردان دينلر ييرلر اؤگود لر جوشوردا مارلاردا قانى تبريزيم

 يوخدور بومردلرين ماني ،تبريزيم

 آتيمي سينهنده چاپيب سوروره م هر كئچن يولچويا (مسافره) سلام وئرير

 نلر ائشيديره م ،نلر گوروره م نه دير بوقارائليق كئجه تبريزيم

 بونا نجه دؤزوم ، نجه ، تبريزيم

 آغلاسان آغلارام گولسن گولهرم ياشاسان ياشارام ،اؤلسن اؤلهرم

 واريمي سنين له ياري بؤلهرم گل بيرده اوزوندن اؤيوم تبريزيم

 باشينا گول چيچك سپيم تبريزيم

 نه دير او معنالى درين باخيشلار نه دير گؤزلريندن آخان ياغيشلار

 نه دير قلبينده كي ياييزلار قيشلار يتيم تك بوينونو بورما تبريزيم

 ملول - ملول باغيب دورما تبريزيم

 سنين چيچكينه گولونه قربان منه قارداش دئيه ن ديلينه قربان

وطنینه قربان، اقلینه قربان باخدیقجا حسنونه اوتانیرگوزوم

تبریزیم، تبریزیم، گوزه ل تبریزیم
اذن و فردا غلارین باشینا چیخیم دریم اوزوموندن بیرنچه سالخیم
یثیب گیله - گیله حسنونه باخیم کونلوم قارتال کیمی اچسون تبریز

الهام پیری سینی قوجسون (قوجا قلا سین) تبریزیم
قشنگ قیزلارین وار، گوزه ل بوپ یومر سنده مسکن سالیب گؤگرچین قمری
گوروم اوزون اولسون اولارین عمری گوروم گلمه سین گوزه تبریزیم
قولا ق آس دقدیگیم سوزه تبریزیم

ازلدن شاعر لریوردوسان اینان دوشوندن سوت امن صایسیز قهرمان
یولوندا جانینا اتمیشدی قربان گتیر اولناری یادا تبریزیم
باش اگمه جلادا، یادا، تبریزیم

ستارخان اوبغیوک سردار ملی او آتش اوره ک لی، او آتش دیللی
اقتدی آزادلیغی اقلره یللی گل اونون یولوندا ن دؤنمه تبریزیم
دالقالان، آلولان، سؤنمه تبریزیم

شاعر تبریزی همیشه باشی اوجا ووقارلی گورمک ایسته ییر. تبریزین
سیماسیندا آذربایجان خلقی نین بوغوک بیر قسمنی، اونون کتچمیشینی،
بوگونونو وگله جکینی تصور ائدیر، قارداش وبا جیلارین آیریلیق دردینی،
قوشماق حسرتینی دریندن دویور و تبریزه اولان سؤکسیسینی اوره کدن گلن
گوزه ل سوزلریله افاده ائدیر.

شعرین دیلده دانیشیق دیلینه یاخین اولدوغو ایچون لیریک قدر
واووجودا کی تاثیر دها دا آرت میشدیر.

" تبریزیم " شعریندن باشقا س. رستمین جنوب موضوعونا حسرا ئدیلمش
بیر صیرا لیریک شعر لری واردیر (جنوب لوقا ردا شیما، دتمه، زندان، اولماز
وسایره) آیریجا نچه کیچیک پوئما دا جنوب ایچون یاز میشدیر (اون -
ایکینجی تفنگ، زنداندا ایشیق، معمارین فاجعه سی وسایره).

" اون ایکینجی تفنگ " ۱۹۴۷ منظومه سینده زحمتکش لرین آزادلیق
اوغروندا مبارزه سی تصویر اولونور. عصیان اتمیش کندلی لرایران ژا -
ندار ملاریندان اون ایکی تفنگ غنیمت آلیروبو تفنگ لرله خانا قارشی
مبارزه آپا ریرلار. عصیانچیلاردا ن بیری اولنده قوندا فی قیریلیمیش تفنگی
کیچیک اوغلو نریماننا وئریرو وصیت ائدیرکی بو یوننده آتاسی نیسین

انتقام مینى آلسین . پلیس عصیان ائتمیش کندلی لری توتوب تفنگ لری آلا-
 ندا نریمان آتاسی نین وصیتینه گۆره اوتفنگی و فرمک ایسته میر ونشجه
 اولورسا اولسون خان دان انتقام آلاجاغینی سؤیله بیر . نریمان دان تفنگی
 گوجه آلیرلار . قوجا بیر کندلی او شا غا بئله تسلی و فریر :
 دیله گلیب قوجا دئدی : هئچ غم یئمه نریمان
 اونوما کی بئله گفتمه ز بویا شاییش بو دوران
 ایلک باهار مژده چیمی قارا نقوشلار گلنده .
 قارا نفیل لر ، یاسمن لر ، قیزیل گول لر گلنده
 ایگید ائلر باش قالدیریب قوشولاندا عصیان
 داغلار داشلار لاله کیمی بویاناندا آل قانا
 ایگید بالاسن ده اوگون باشقا تفنگ تاپارسان
 عصیان ائتمیش کوتله لرین ان اونونده چا پارسان
 دردلی آنان یه هرله بیر اوندا سنین آتینی
 انتقاملا دوغرولدارسان اؤز مقدس آندینسی !

جنوب موضوعو س . رستمین ان سئویملی موضوعلاریندا ندیر . شاعرین
 دولت مکافاتینا لایق گؤرولموش "ایکی ساحل" کتابیندا کی شعرلرین چو-
 خو بو موضوعا حصر ائدیلمیشدیر . (زندانداندا ایشیق ، صون خبر ، معمارین
 فاجعه سی وسایره) .

شاعرین جنوب موضوعونا حصر ائتدیکی (بیر مکتبین قاپی سیندا ، اوره گی-
 مین تکجه دردی ، وصال حسرتی ، او یئرده کیمی) شعرلرینده ده آزادلیق
 اوغروندا مبارزه یه چاغریش اساس موتیودیر . سلیمان رستم بیر چوخ شعر -
 لرینده خصوصا "ایکی ساحل" کتابیندا کی شعرلرده آرازین اوتاپیله بو
 تاینی مقایسه ائدیر و تاریخی ضرورت نتیجه سینده ایکی اولکسه یه
 آیریلیمیش خلقین طالعلرینی شعر دیلیله افاده ائدیر . صون اولاراق س .
 رستمین وصیتی صاییلان (یاسین عوضینه) شعرینی درج ائدیریک ، بو
 شعرده شاعرین ایران آذربایجانی حقیقته کی آرزولاری ، نسگیل لری
 یانیقلی بیر دیله افاده ائدیلمیشدیر :

دیگیمین یاخینلاری ائشیدین
 یا تئز ، یا گفج یئره قویسام باشیمی
 وعده نیزه عمل ائدین ، نهایت

اوره گیمین یاخینلاری ، ائشیدین
 ایلر یا مان آرتیریر بویا شیمی
 نه آغلابین ، نه ده فریاد قوپارین

ایللردیرکی قلییمده دیر یوحسرت
 گوزیا شیدان یار اتمیشا م بوچا پی
 قبله ما ولسون آرازیمین اوتایی
 گوزلریمین قاپاغینی امرتمه بین
 بلکه بیرده قارا تورپاق آلتیندا
 منیم عزیزلریم، منیم دوستلریم
 یارییا چاتیدیر عمور باهاریم
 منیم بودنیادان کؤچدوگوم گونده
 یاسین موضینه قبریم اوستونده

منی آراز ساحلینه آپارین
 مزاریمی اوتوربا قدا قازدیرین
 منی اوزو تبریز ساری باسدیرین
 آنجاق، یالنیز بیرجه بونوا فتمه
 افقلردن چکیلرکن سیس دومان
 وصال کونو قارداشیمی گوروم من
 ائله بیلمه یین کی کؤچوب گئدیرم
 بیرده خواهشیمی تکرار ائدیرم:
 توتسون تابوتومدان اوتایلی ائلر
 بیرومال ماهنیسی اوخوسون ائلر !

بو شعره جواب اولاراق، معاصر شاعرلریمیزدن ح. م. ساوالان
 (گلیرقولاغیما ایستکلی بیرسس دویورام کی بوس قارداش سیدیر.)
 مطلع لی شعرینی یازمیشدیر .
 سلیمان رستم استاد شهریار و مرحوم " سهند" له مشاعره اتمیشدیر .
 ایره لیده شمال و جنوب آذربایجان معاصر شاعرلرینین مشاعره لرینی
 بیر یئرده نشر ائده جگیز .

منابع و مراجع :

- ۱ - آذربایجان ادبیات تاریخی . جلد ۲ . محمد عارف - حیدر حسینوف
 باکی ۱۹۴۴
- ۲ - آذربایجان سوویت ادبیاتی تاریخی . جلد ۱ و ۲ محمد عارف ،
 ح . بابایوف . ق . قاسم زاده و ب . نبی اوف . آذربایجان
 س . س . ر . علملر آکادیمی یاسی نشریاتی . باکی ۱۹۶۷
- ۳ - ایگیرمینچی عصر آذربایجان ادبیاتی : میرجلال و ف . ج . حسینوف
 معارف نشریاتی . باکی ۱۹۶۹ .
- ۴ - یادا سال منی ، صمد وورغون .
- ۵ - صمد وورغون - سچیلیمیش اثرلری ۲۰ جلد . آذربایجان ادبیات
 نشریاتی باکی . ۱۹۷۶
- ۶ - سلیمان رستم . وطن نغمه لری . گنجلیک . باکی ۱۹۸۵
- ۷ - ادبیات ۱۰ - ۲ . عارف و پ خلیل اوف . معارف نشریاتی . باکی ۱۹۷۲

نسیمی و کلاسیک شرق شعری

یا زان :پروفیسور۔ غلامحین بیگدلی

-۲-

۴ - تکریر - بیر بیتده ویا بیر مضراعدا. عینی سؤزون یئرینده تکرار۔ رینا تکریر دئیلیر. تکریرده شعره قوت وئرهن، اونو آخینتلی. قولاقا یا تان ائدهن عامل لردن بیریدیر. نسیمی شعرینده ان چوخ ایشله نیلمش بدیعی واسطه نوعو تکریردیر. دئمک اولارکی، نسیمی شعرینین بؤیوک بیر حصه سینده یا تکریر ویا مترادف سؤزلر ایشله نیلیر. نسیمی بو واسطه لر دن اونا گؤره چوخ استفاده ائدیرکی، تکریرهم فکری قوتلی وئرمگه همده شعری موسیقیلی و آهنگدار ائتمگه داها آرتیق امکان وئریر.

فکریمیزی ثبوت ائتمک اوچون شاعرین اؤز سؤزلرینه استناد ائدهک:

ای عشقه گنه دئیهن گنهکار ترک ایلمه زه مبن اول گناهی

عشقین گناه اولما دیقینی ثبوت ائتمگه چالیشان شاعر بیر بیتده اوچ دفعه تکریر اولاراق گناه سؤزو ایشله دیر. مشاهده ائدیلمگه کیمی نه اینکی بوتکرار شعرین فورما و مضمونجا گؤزه للیگینه خلل یقتیرمیر، عکسینه شعری اولدوقجا آهنگدار، قولاقا و اوره گه خوش گلن ائدیر.

وئرمزنی مین جنت و مین حوره نسیمی

سن عاشقه هم جنت وهم حورجان سن

بوشعرین فورما سینا نظر سالدیقدا گؤروروک صنعتکار بوبیتده سن و جنت سؤزلرینی اوچ دفعه، مین، هم و حور سؤزلرینی ایکی دفعه تکریر اولاراق ایشلتمیشدیر. همی ده معشوقه نی مین دفعه جنت دن و اورا داکسی حوی دن اوستون توتما سی گؤزه ل مبالغه دیر...

بحر فناده فانی اول، گورکی، نه خوش حیات اولور

آب حیات ایتمیش فنا گرچه آدی م مات دیر

مسلک اوغروندا، محروم و مظلوم خلق سعادت یولوندا قهرمانجا سینا مبارزه لرده فنا اولوب، قربان اولماقی نسیمی دؤنه - دؤنه تکرار ائتمک یگی کیمی، یوخاری داکی بیتین ده ده شرفلی اولومو، خلق یولوندا شهید اولماقی ابدی یا شاماق و دیریلیک سویو ایچمک کیمی قیمت له ندیریر. دشمه لی بوبیتده فورما تکریر لریندن علاوه نسیمی بین فکری ده تکریر

اولونور، مصراعلارین فورما بدیعیلیک خصوصیتلرینه دقت یئتیردیگده
گۆروروک کی، بۆیوک سۆز استادی نسیمی اکیجه مصراعدا اوچ دفعه فنا
سۆزونو، ایکی دفعه اول و حیات سۆزلرینی تکریر اولاراق ایشلتمیشدیر.
همیله حیات سۆزوايله معات سۆزلرینی تضاد فورماسیندا ایشله نیلمه -
سی شعرین جاذبه تاثیرینی داها دا آرتیرمیشدیر .

بن ده صنیر ایکی جهان ، بن جهاننا صیغمزم

گوهر لامکان بنم ، کون ومکانا صیغمزم

انسان خلقتین مقصد و غایه سی اولدوقونو، کائناتین پارانما سببی و او -
نون آپاریجی قوه سی اولما سینی درک ائدن نسیمی ، انسان وانسانین -
منلیگینی وعظمتینی دنیا دان و کائنات دان دا اوستون توتور . انسانین
بۆیوک ، نامحدود و یارادیلشین سیری و مقصدی اولدوقو، نسیمی شعرنین
اساس موضوع و مضمونونو تشکیل ائدیر . نسیمی بشری یغراوزونده آللهین
ناتیبی، نماینده سی و مظهری کیمی بیان ائده رک ، آللهی قوه تین رمزی،
نمایش ائتدیره نی آدلاندیریر . وانسانی یئرکیره سی اوزه رینده موقتی
اولاراق یا شایب ، توره دیب ، قوران . صورادا ابدیته ، کله ، واحده ، مبداء
وخالقه قووشان موجود آدلاندیریر . اونو روحو کلون بیر جزوو و عقل
کلون مظهری ونهایت تصفیه اولدوقدان صورادا گدیب منشاء و کله قووشان
بیر مخلوق آدلاندیریر . یغراوزونده خالقین ولی سی و جانشینی اولدوقونو
سۆیلویور ...

صنعتکارلیق باخیمیندا ن یوخا ریداکی بیستی گۆزدن کئچیرنده گۆرو
روک کی، بورادا بن سۆزو اوچ دفعه ، جهان و مکان و صیغمزم سۆزلرینین
هره سی ایکی دفعه تکریر ائدیلیلیر . صیغرو صیغمزم ، مکان و لامکان سۆزلری
تضاد دیرلار . بوتون بونلارلا یاناشی نسیمی نین بو جهاننا صیغما ماسی و
ایکی جهانین نسیمی ده صیغما سی فکری نه قدر بۆیوک مبالغه دیر . کونو
مکان سۆزلری مترادف کلمه لر یعنی مراعات النظیر دیر
صورتیه باخ و معنییه ، صورت ایچینده تانی کیم

جسم له جان بنم ولی جسم له جان صیغمزم

بو بیت ده ده صورت ، جسم و جان سۆزلرینین هر بیر یسی ایکی دفعه تکریر
اولونور ، صورت ایله معنی ، جسم ایله جان سۆزلری تضاد فورماسیندا ایشله -
نیلییر .

آشایدا کی بیت ده کی بدیعی خصوصیت لره دقت یئتیره ک :

مکان سیز اولدو نسیمی مکانی یوخدور اونون

مکانا سیغمایان اول بی مکان مکانی نه در

تکجه مکان سوزو بیر بیت ده بئش دفعه تکریر صورتینده ایشله نیلیر .

مکان لا بی مکان سوزلری تضاد فورما سیندا تطبیق اولونور . دؤرد حصه یه

بؤلونن بو بیتین بیرینجی مصراع سین هم اولینده هم ده آخیرینده تکرار اولونو بودا

علم بدیعی ردا لعجز علی الصدر آدلاندیردیقی بدیعی واسطه لرین بیر نوعو

دور . آشایدا کی بیت لره نسیمی بیر چوخ تکریرلر ایشلتمیشدیر :

معدن روح اگر دئسم لب لرینه عجب دگیل

جوهری جوهری بیلر ، سن بنه صور بو جوهری

اسرار کنت کنزه هر سینه محرم اولماز *

آدم گره ک بو سره محرم ، کی محرم اولدور

جهانی ترک ائدیپ بئزدیم جهان دان *

جهان اولدوم ، جهان اولدوم جهان دان

ازلده قیلیمیشام عشقینله پیمان *

بوتون پیمان ، سینیق پیمان گره کمز

نقش نگارینی اوزون بن ده مصور ایله دی *

بن بو نگار و نقشله ، نقش و نگار ایچینده یم

ای حسرتین زرایله گهر ، ایسته معرفت *

انسان دا معرفت گهر و زر دگیل می دیر ؟

دینله گل بو سوزو کی ، جان دیر سوز *

عالی و آسمان مکان دیر سوز

سن بنه دلبر یخته رسن اوز گهر یارا اولماسین *

بیر اولور یار ایکی اولماز ، ایکی زینهارا اولماسین

صورما عشقین قیل و قالین هر فقیه و شیخه کیم *

بیلمه دی دیوان عشقین قیل و قالی بنده دیر

دئدی زاهد بنه * کیم سئومه خوبی

خطا دیر زاهدین فکری ، خطا دیر

۵ - تشبیه یا بنزه تمه

نسیمی یارادیجیلیغیندا بدیعی صنعتکارلیق واسطه لریندن اولان تشبیه یا بنزه تمه دن کلی مقداردا استفاده ائتمیشدیر. عمومیتله تشبیه سؤز ملکونون دبدده اولان بدیعی زینت لرینین ان یاراشیقلی لاریندان ساییلیر. او صنعت ساراینین ان محکم دیرک لریندن بیریدیر. بیز کلاسیک شعریمیزده رنگا رنگ تشبیه لره راست گلیریک، شعر صنعتیمیزده مطلق تشبیه، مفصل تشبیه، مشروط تشبیه، اضا تشبیه تصویت تشبیه، عکس تشبیه و سایرهنی گؤروروک، تشبیه لرده بنزه یین، بنزه دیلن بنزه مه قوشماسی و بنزه مه صفتی اولارسا اونا مفصل یعنی تام یا تمام تشبیه دئیلیر: مثلا " اوطاق تندیرکیمی ایستی دیر. دوکان کوره کیمی یانیر. بوجمله لرده لازم اولان دؤرد رکنون دؤردو ده موجود دور. یونا گوره ده اونا تمام تشبیه دئیلیر: اوطاق بنزین، بندیر بنزه دیلن، کیمی بنزه تمه قوشماسی، ایستی دیر بنزه تمه صفتی دیر. بنزه تمه نی داها شدتلی ائتمک داها قوتلی دئمک اوچون، تاثیرینی آرتیرماق اوچون یوخاریدا آدلارینی چکدیگیمیز دؤرد رکنون بعضیسی آتیلیر مثلا " دئین- ده کی اوطاق جهنم دیر. بیز بورادا مطلق بنزه تمه یارامیش اولوروق نسیمی ده یئری گلدیکجه بوگوزه ل بدیعی واسطه دن یئرلی- یئریند استفاده ائدیر. نسیمی ده دیگر مشهور کلاسیک صنعتکارلارکیمی دوداغی لعله، دیشی اینجییه، قاشی کمانا، کپریگی اوخا، سویو سروه، زلفوسنبله، آغزی غنچه یه بنزه دیر. بونلارلا یاناشی آموز دؤورونه، آموز زمانه سینه نسبت یعنی واورژینال تشبیه لر یارادیر. بیر چوخ اصل بنزه تمه لر ایشله دیر. مثاللارا گئچک:

لعل و عقیق اینجینی ساچارام آلتون اوستونه،

گؤر کی، گوزومدن اوش نئجه بزم نثار ایچینده ایم

زمانین آغیر تضیقینه معروض قالان، ان آغیر مبارزه میداننی و اولو دیریم دئیوشلریندن قورخادان آموز دردینی اونودوب خلق واینا قالان گفنیش مظلوم کوتله لرین دردینی چکیب قایقیسینا قالان نسیمی، عصرین دؤنم و اگیلمز قهرمانی اولماسی ایله یاناشی بعضا "ده مظلوم انسانلار

آجینا جاقلی حیاتی اوچون گوزیاشلاری نثار ائدیر. بو، اونون یانار، قا-
 ینار اوره گینه بیرنوع تسلی دیر. شاعریوخاریداکی بیتده گوزلریندن
 قان یاش آختیما سینی سویله مک ایسته ییر. آنجاق بونو ساده وعادی دیل-
 له یوخ، پوکسک صنعتکارلیقا سوسلنمیش، بدیعیمی دیل وگوزهل کلاملا
 افاده ائدیر. شاعربورادا اغوز ساری بنیزینی قیزیللا- آلتونا، گوزلرین
 دن آختیدی قانلی یاشی عقیق واینجی دنه لرینه تشبیه ائدیر. همی ده
 شاعرین لعل، عقیق واینجی دکیب گوزیاشی دئمه مه سی استعاره دیر، اغوزو
 ده اصیل واورژینال بیراستعاره دیر. یاخود بنیز یئرینه آلتون ایشلمه
 سی نه قدر گوزهل واصل بیراستعاره دیر. گوزر سوزونو ده بورادا خطاب
 شکلینده ایشلمیش دیر...

یاناق اوزره ساچین طا ووسه بنزه ر کی، سیری جنت الماء وایه دوشموش
 بوبیتده گوزهلین ساچینین طا ووسا بنزه دیب، اونون یاناقلارینین
 جنت الماء وایه اوخشاتماسی نه قدر یاراشیقلی بنزه تمه (تشبیه) دیر.
 شاعرین ایشلمدیگی بنزه تمه لرا ولدوقجا گوزهل یئرینده اصیل و شاعرانه
 دیر. بلکه ده اوزامانا قدر کیمسه کلاسیک لردن گوزهلین صورتینی بهشته
 وسا چلارینی طا ووسا بنزه تمه میشدی. بورا داساچ، جانسیز و آیا قسیز اولان
 بیر موجود گوزهلین آل یاناقلاری اوزه رینده سیرا ئدیرو بونا دا تشخیص
 دئیلیر، چونکی جانسیز توک، جانلی نین وظیفه سینی یئرینه یختیریر و
 حرکت ائدیر. اغوزده طا ووس یخیشی یختیریر...
 آشاغیداکی بیتده دقت یتیره ک :

لب لعلین فراقیندان بنیم حالیمی صور اوندان
 نظر قیل اوزومه گوزکیم عیان دیر کهربا سیندان
 بومصراعدا نسیمی لبی لعله، اوژو- کهربا یه بنزه دیر و بوتشیه
 لرده چوخ شاعرانه دیر. نظر قیل گوزر سوزلری ده مترادف سوزلردیر. شاعر
 شوگیلی نین فراقیندان آلدیقی تا ثراتی و اوغرا دیقی الم و کدری نمایش
 اقتدیرمک اوچون بنزینی کهربا یا بنزه تمک له نه قدر عذاب چکدیگی سینی
 بیلدیردیگی حالدا، گوزهلین ده گوزهللیک مقدارینی تجسم اقتدیرمک
 اوچون اونون دودا قلارینی لعله بنزه تمیش دیر. بوکیمی گوزهل بنزه تمه و
 یاراشیقلی تشبیه لرین ایشلمه سی ایله شعرین تاثیر قوه تینی قات- قات
 آرتیرمیش اولور. دیگر بیر بیتده نظر یختیره ک :

عمرومون صبحی اوزون دور، بختمین شامی ساچین

گئتمه ای دلبر گوزومدن صبحی می شام ایله مه

بویتده ده نسیمی بیرچوخ بدیعی واسطه لردن استادلیقلا و صوندرجه مهارت و با جار یقلا استفاده ائتمیشدیر. اؤز خوشبخت اولماقینی سئوگیلی سینین الینده ووصالیندا گۆره ن شاعر بورادا دا ایشلتدیگی گۆزه ل بنز نمه لر و باشقا بدیعی واسطه لر واسطه سی ایله اؤز شعرینی قدر آهنگدار، تاثیرلی و قوتلی ائتمیشدیر. یارینین اوزونو آجیلان سحره، بوسحری عمرونون صبحونه بنزه دن شاعر، گۆزه لین قاراسا چلارینی داشاما، ظلمته بنزه دیر، گۆرون بوتشیه لرده نه گۆزه ل ضدیت یار انیر. شاعر آرزو ائدی رکی همیشه اونون وصالی ایله عمروگونشلی ما با حلا را گنجسین، چونکی دلبرین فراقی عاشقین گوندوزونو قارا نلیق گنجه ائده ن، قاطی بیر ظلمته یؤنلد. مک کیمی دیر، بویتده اوزوصحه، ساچی شاما بنزه تمک گۆزه ل تشبیه دیر. صبح و شام سؤزلری تضاد دیر. بیرینجی مصراعدا ایکی جمله یه مؤلونورکی، اونون ترکیب حصه لری هم آهنگ، هم وزن و برابر هجالی دیر. بونا ترصیح دگیلیر، یا خود بو شعرده

شاما بنزه تدیلر قاراساچینی عارضین نورو نا سحر ددی لیر

نسیمی گۆزه لین قاراسا چلاری نین شاما (ظلمته - آخشا ما)، اوزونون نورو نو سحره بنزه دیلمه سینه راضی دگیل دیر. اومبالغه لی بوتشیه یی بئله بیر نوع سئوگیلی سینین شانینه لایق اولما یان بنزه تمه کیمی قیمت له ند. یریر. اعتراض لحنی ایله فکرینی بیان ائدیر. هر حالدا گۆزه لین قارا سا چلارین شاما، نورلو عارضی نین سحره تشبیه ائدیلمه سی گۆزه ل و اورژینال دیر. شام و سحر سؤزلری تضاد تشکیل ائدیر. ظلمت ایله (قارا) سحرده تضاد فورما سیندا ایشله نیلمیش مفهوم لار دیر. بیرینجی مصراعدا بوتغول و کوده تعجب شکلینده افاده اولونموشدو.

شب یلدا دوزار ساچین گنجه سی صورتین بدرینه قمر ددی لیر

بیلدیگمیز کیمی یلدا گنجه سی ایلین ان قارا نلیق وان اوزون گنجه سی دیر. بدر ده ۱۴ گنجه لیک آی دئمک دیر. سئوگیلی سینین حدیندن آرتیق سئویب پرستش ائدن شاعر حتی بو کیمی تشبیه لرله بئله راضیلا شمیر، سئوگیلی سینین قارا اوزون سا چلاری نین یلدا گنجه سینه، گۆچک صورتینی سه بدرله نمیش آیت تشبیه ائدیلمه سینه بئله ناراضیلیق گوزو ایله باخیمه،

داها دوغروسو معشوقه سنین جمالینی بدردن (۱۴ - گئجه لیک آیدان) ده ایشیقلی، گۆزهل، قوللاج ساچلارینی بئله یلدا گئجه سیندن قارا واوزون حساب ائدیر. گؤرورسونوزکی، نسیمی شعرینده اینجه، اصیل و ماراقلی تشبیه لرومبالغه لرایشله دیلمیشدیر. هر بیر بدیعی صنعت واسطه سی نه قدر یئرلی یئرینده تطبیق ائدیلمیشدیر.

کیرپگین اوخونا قاشین یایینا عاشقین سینه سین سپردئدیلر
نسیمی شعرینده یوزلرله بوکیمی بدیعی صنعتکارلیق واسطه لرله دولو
شعرلر واردیر.

۶ - بدیعی تعیین / اپیتت / بدیعی تعیین تشبیهین نوعلریندن دیر
بدیعی تعیینده تصویر ائدیلن شخصین یاشی نین اساس جیزگی و علامت لری
سجیه و صفت لری داها قاباریق و ثریلیر. اولارداها آیدین جلوه لندیریلیر.
شرق بدیعی ادبیاتینین بوتون کلاسیک لرینده اولدوقو کیمی نسیمی شعر -
ینده ده بدیعی تعیین لره لازمی قدر یئر و ثریلیر. بدیعی واسطه نین بو
نوعوندن ده یئرلی - یئرینده استفاده اولونور.

یارب اول مشکین سلاسل کیم نقاب اولموش گوله
مشک تاتاری دئییم یاسنبل ترده نمی دیر
یوخاریداکی بیتده مشکین سلاسل، مشک تاتاری و سنبل تر سؤزلری بدیعی
تعیین دیر. شعر بدیعی جهتدن داها دا قوت له ندیریر.

مشکین ساچین زنجیرینه وئردی نسیمی کؤنلونه
آیریق نه حاجت دیر اونا زنجیر و زندان، قنده سن؟

یا خود: لعل لبین حدیثینی ائشیده لیدن ای صنم
سجده ائده ر ملک کیمی سجده سی قدس ناره دیر

بو بیت لرده مشکین ساچ، لعل لب گۆزهل بدیعی تعیین لردیر. نسیمی
شعرینده ایسته نیلن قدر بدیعی تعیین موجود دور.

۷ - استعاره - استعاره بیر طرفلی تشبیه دیر، بورج الماق
معناسیندا دیر. بنزه یه نین و بنزه دیله نین اؤزونون عوضینه اونون صفتی
یا خصوصیتنی عوض ائدن سؤزه دئیلیر. همین خصوصیتین نه یه عاید اولدوقو
آسانلیقلا آنلاشیلیر. مثلا "لعل ومرجان سؤزلرینی گؤزلین دیش دوداغی
یئرینه ایشله دیر دیش دوداغین آدینی چکمیرلر. یا خود دردانه سؤزونو
گؤزون آخان یاش یئرینه، نرکس سؤزونو گؤز یئرینه و اوخ کلمه سینسی
کهریک یئرینه ایشله دیر لرو سایره. بونا استعاره دئیلیر.

بوتون شرقده دبا اولدوقو کیمی آذربایجان کلاسیک لرینین ده شعر
لرینده استعاره چوخ ایشله دیلمیشدیر. بو حقه ده مستقل اثرلری ایلیمیش.

جدی تدقیقی ملاحظه لر سؤیله نیلمیشدیر. هله چوخ - چوخ بوندان قاباق تورک عالم لریندن من لومحمد و سمرقندی کیمی عالم لراستعاره حقیقنده خصوصی اثر لرین مؤلفی اولموشلار.

استعاره اساس اعتباری ایله مجازلاردان دوزه لیر، یعنی استعاره مجاز - زمین بیر نوعودور. نسیمی ده اؤز شعر لرینده بوبدیعی واسطه نوعونندن بول - بول، اؤزوده چوخ مهارت و با جاریقلا استفاده ائتمیشدیر. مثاللارا کئچک :

لعل و مرجانین گؤزومدن آخدی ریر دردانه لر

گؤر بو انعامی بنه کیم لعل ایله مرجان ائده ر
بیرینجی مصراعدا کی لعل و مرجان گؤزه لیس دیش و دوداغی یئرینده
استعاره شکلینده ایشله دیلمیشدیر. ائله جه ده دردانه سؤزو عاشقین گؤز
یا شلاری عوضینه مستعار شکلینده استفاده اولونموشدور. ایکینجی مصراعدا
کی لعل و مرجان کلمه لری جناس فورما سیندا ایشله دیلمیشدیر. گؤزون در
دانه آخدی رما قی دا مبالغه دیر. بیرینجی مصراعین اولینده کی لعل و مرحا
سؤزونون ایکینجی مصراعینین صونونا کئچمه سی ده ردالعجز علی الصدر
دن عبارت دیر.

یارب اول نرکس ده ن اؤزگه کیمسه بیما را ولما سین

شرق ادبیاتیندا نرکس گؤز لرینین خمار لیقی و بیما ر لیقی صفتی ایله
بیان ائدی لیر. آنجا ق نسیمی بومصراعدا یازدا آچیلان نرکس چیچه گینی
یوخ، استعاره شکلده اولاراق نظرده توتدوقو گؤزه لیس گؤزونو نظرده
توتوب اونون بیما ر اولما سیننی مجازی معنا دا ترنم ائتمیشدیر. چونکی
حقیقت ده شاعر گؤزه لیس نرگسه بنزه ر گؤز لرینین دوغرو دانداندا بیما ر
اولما سیننی یوخ، اونون سوزگون، خمار، شوخ و جلب ائدیجی اولدوقونو
دیلمه یشدیر. گؤرون دوگو کیمی شاعر بیرجه مصراعدا بئله بونجا گؤزل
تشبیه و یاراشیقلی استعاره ایشله ده بیلمیشدیر.

طره لرین فکری نه دوشدو کؤنول فکری نی گؤر کیم نه پریشانه دیر.

طره ساچ یئرینه ایشله نن مستعار سؤز دور، شاعر ساچین آدینی چکمه دن بیر
طرفلی بنزه تمه واسطه سی ایله نه سؤیله مک ایسته دیگینی بیلدیریر. بیتده
کی فکر سؤزو ایکی دفعه ایشله نیل دیگینه گوره تکریر دیر. پریشان سؤزو
فکره اسناد ائدی لسه ده طره (زلف) نین پریشان لیقی نی ترنم ائده ن بیر

بنزه تمه دیر، فکرینه، نه، پرنیشانه سوزلری بیتده داخلی قافیله لراولما سا
لار داگینه ده شعرین آخینتیل (روان)، موسیقیلی، موزون و سلیس اولما -
سی اوچون گوزهل واسطه و افاده دیر.

لعل نابین چشمه سینده آب حیوان گیزلی دیر

درج یا قوتینده ای جان در و مرجان گیزلی دیر

شاعر مادی عشق و دنیوی محبت موتیوی ایلله دولو اولان بوشعرین ده
گوزهلین آغیز، دیش دوداقلارینین صون درجه گوزهل، یاراشیقلی متناسب
و سئوگی یارادان اولدوقونو ترنما تمک ایسته ییر. او، دوداغین آدینی
چکمه دن لعل ناب سوزو ایشله تمک له گوزهل استعاره واسطه سیندن استفاده
ائده رک گوزهلین عقیق کیمی قیرمیزی بال دوداغینی ترنما دیر. درج -
یا قوت (یا قوت قوتوسو) دتمک له مستعاراً "گوزهلین آغزینی و آغزینداکی
صدف دیشلرینی فاده اتمیش اولور. شاعرین گوزهلین آغزینی دیریلیک
سویو چشمه سینه، دیشینی صدفه دوداقلارینی مرجان بنزه تمه سی ده یاراشیق
لی بدیعی مبالغه دیر. گیزلی سوزو ایکی دفعه تکریر ائدیلمه ده شعرین گوزل
لیگنه زیان و یرمیر، آب حیوان، ای جان و درو مرجان سوزلری نه قدر شعرین
وزنینی و آهنگینی اویناق و اووره گه یاتان اتمیشدیر.

دوشمه ز خمارین رنجینه وحدت مئیندن تا ابد

شول مستحق کیم سا قیسی اول نرگس مستانه دیر

خمار و نرگس سوزلری بوبیتده استعاره اولاراق گوزیفرینده ایشله دیلر
وحدت مئی سوزو مجازی معنادا ایشله نیلیر چونکی وحدت کیمی مجرد بیر
شئی کی مئی اولایلمزکی مست ائدیجی ده اولسون. گوزیفرینه ایشله د -
یلیمیش نرگسین ده سا قیا بنزه دیلمه سی یئنه ده مجازی معنادا سؤیلمه
نیلیمیشدیر. مست و مستانه سوزلرینه اشتقاق صنعتی دئیلیر. بیرکؤکن اولان
سوز مختلف شکلده ایشله نیلمیشدیر.

دون (گفجه) و گون ایکی گوزومده ن آخیدار اناردانه

انار دانه گوز یا شی یفرینه استعاره شکلینده ایشله دیلمیشدیر.

قاراسنبلون نقابی کی حاجی دوشموش آیه

گوتورای صنم اوزونده کی، نسیمی اودایاندی

بورادا قاراسنبل مستعاری اولاراق ساچ یفرینه، بوخیالی ساچین اوزو
ده نقابا تشبیه اولونموشدور. صنمین اوزویفرینه ده بیرینجی مصراع نیسن

صونودا استعارى اولاراق آي ايشله نيلميشدير. نسيمي گؤزه له سؤيله پير
كى ساچلاريني اوزوندن كنا راقت تا آي جماليني گؤروم و فراق اودونا
يا نما پيم. آنجا ق بديعى نوع واسطه لر يندن استفادده ^{الله} شاعربو فكرينى نه قدر
ده گؤزل بيان ائده بيلميشدير.

گؤزه لين اوزونه باخماق ديله مزفقيه و صوفى
گؤزو كورلارين نصيبى بوگونشدن اول قدردير
قاچان كى سنبل زلفون نقابى آيه دوشهر
قمر سحابه گيره ر آفتابه سايه دوشهر

بورادا آي سؤزو استعاره شكلينده گؤزه لين اؤزونو عوض ائدير. زلف
سنبله تشبيه اولونور. گؤزه لين زلفونون نقابى آي اوزونه دوشمه سايه
قمرين سحابه گيرمه سى يعنى آيين بولود آلتيندا گيزلنمه سى مقايسه
اولونور. صنعتكار شاعر گؤزه لين اوزونو ساچلارى ايله اؤرتمه سيندن آلد-
يقى نتيجه، يعنى آيين بولود آلتيندا گيزلنمه سى ايله ده كفايت ليمه -
يب، بو حادشه دن گونش اوزه رينه لكه دوشمه دن سؤز آچير، دشمه لى گؤزه لين
اؤزونو ساچى اؤرتمه سى، آيين توتولما سينا، گؤنشين لكه ليمه سينه سبب
اولور. بيسر سؤزله آي لا گونشى بئله گؤزه لين مثل سيز جماليندا نا وتاند-
يرير. همي ده شاعرين فكرينجه آيادا - گؤنشه ده ايشيق و شره ن گؤزه لي-
(انسائين) جمالينين نورودور. گؤرون نسيمي انسان حقينده نه يو كسك فكر
ده اولوب، اونون بو افاده سى نه قدر بؤيوك و اؤلچولمز بير مبالغه دير.

وصلينى كيمكى، بولما دى درد عذاب ايچينده دير

لعلينى كيمكى صورما دى تشنه سراب ايچينده دير

بو بيتده لعل دوداق يئرينه مستعار شكلينده ايشله نميشدير. همي ده
بيت بوتونلو كده كامل ترصيع دن عبارت ديركى، بيز بوباره ده گفنيش دؤنشا -
سى اولاجاييق .

نه مفي دن اسروميش نرگس لر ين كيم بنى انديشه سيندن قيلدى مخمور
يوخا ريدا كى نرگس گؤز يئرينه استعاره ائديلير. آنجا ق شاعربو بيتده
اقله بير مبالغه يه آل آتيركى، صون درجه قوتلى واصيل دير. گؤزه لين نرگس
گؤز لر ينى اقله بير مفي دن سرخوش ائدير، اونون خيالى، تصور و بئله شاعرى
خمار ائتميش اولور. دوغرو داند ا بومبالغه ولدوقجا گوجلومبالغه دير .

۸ - تجنّس لَر - تجنّسین معناسی شعرده جناس یار آتما قدیر. کلاسیک لربمیز تجنّسین مختلف نوعلرینی ایشله دیب تطبیق ائتمیشلر. تجنّسین نوعلری چوخدور، اوجمله دن : تام تجنّس، ناقص تجنّس، مرکب تجنّس، زائد تجنّس، مکرر تجنّس و دیگر متفرقه تجنّس نوعلری .

ظا هرده بیر- بیرینه موافق اولوب هم یازی، هم ده تلفظ اعتباری ایله عینی اولان، لیکن مختلف معنی داشیان سؤزلردن دوزه لن لره تام تجنّس دئییلیر. بونوع تجنّس ده سؤزلرین حرکت لری عینی ایله قالیر، آنجاق معنی دگیشیلیر، ظا هرده بیر- بیرینه بنزه یب، یازیدا عینی شکلیده اولد- وقو حالدا حرکت لری و معنالاری باشقا اولورسا اوناقص تجنّس دئییلیر. مرکب تجنّس ایسه ایکی وایکی دن آرتیق جناسی اولاندیر .

بعضی صنعتکارلار چوخدا جناس یار آتما قا مثیل گوسته رمه میش، بو بدیعی صنعتکارلیق نوعونه بیراوقدر ده آلوده اولما میشلار، تجنّس-دن چوخ تشخیصه و تضاددا فکروئرمیشلر، آنجاق نسیمی اودسته شاعرلر سیرا - سینا داخل دیرکی، جناس یار آتما قا چوخ هوس گوسته رمیشدیر، شاعرین اثر لربنده جناسین آد آ پار دیغیمیز بیر چوخ نوعلرینه راست گلیریک .
مثال لارا گئچک :

سن سیز یئدیگیم هر نه یئسه م دردله قان دیر

گل - گول دوداغین شربتینه جانیمی قان دیر

شاعر گؤزه لین فراقیندا نه قدر عذاب چکدیگینی قاباریق شکلده بیلدیرمک اوچون بئله بیر بؤیوک مبالغه یه ال آ پاریر، اونسوز نه یئیر- سه ها میسی درددن و غمدن عبارت دیر. بودرد وغمین یگانه درما نینی وصال شربتینده گؤرور، بو وصال شربتینی اغزونون اصیل سعادت، سئوینجی و آ مالی کیمی قیمت له ندیریر. بوفکری داها تاثیرلی داها طمطراقلی سئویله مک اوچون مبالغه دن، باشقا بدیعی واسطه نوعو اولان تجنّس دن با جاریقلا بهرله نیر، بیرینجی مصراعدا ایشله نیلن قان در سؤزونون معناسی بدنده کی قیرمیزی قان دان عبارت اولدوقو حالدا ایکینجی مصراعدا کی قان دیر سؤزو ایسه قان دیرما ق/ باشا سالما ق/ فعلی نین ارفورما سی دیر، بو ایکی سؤز بوشعرده جناس فورما سیندا ایشله نیلمیشدیر .

ایکینجی مصراعدا کی گل، گل (گول) سؤزلری ده جناس دیر، اغزو ده

بعض جناس دیر، چونکی یازیلاری عینی اولما لارینا باخمی راق حرکت و - معنی لری باشقا دیر .

دوشدو یثنه دلی کونول گوزلری نین خیالینه

کیم نه بیلیر سوکونلومون فکری نه دیر، خیالی نه

بو بییتده بیرینجی مصراعدا اولان خیالینا وایکینجی مصراعدا کسی خیالی نه سوزلری تجنیس دیر، سوتجیس تام تجنیس آدلانیر، چونکی هم یازی هم ده تلفظ عینی دیر، فقط معنا باشقادیر، بیت ده کی به سوزو اوج دفعه تکریر اولاراق ایشله دیلمیشدیر، کونول سوزو ایکی دفعه تکریر ائدیلمش دیر، فکرو خیال سوزلری ده مترادف کلمه لردن عبارتدیر، دیگر سیرمثال :

فرقتین اودو بئله اوش حکریم یانه دورار

گلمه دئی جانیمدا وطن مددی یانه دورار

بیرینجی مصراعدا کی یانه دورار یا نایب دورماق، ایکینجی مصراعدا کی ایسه یان کئچمک معنا سیندا، جناس فورما سیندا ایشله نمیشدیر، آنجاق بوهله هامیسی دگیل دیر، صنعتکارشاعرهمین بیت ده دیگر بدیعی واسطه نوعلری ده ایشله تمیشدیر، فراق لاهال تضاد دیر، فرقت کیمی مجرد سیر مفهوم اودو ایله عاشقین حکری نین یا ناسی دامحاز دیر، ایکینجی مصراعدا ایشله نیلن وطن مددی مجازی معنی ده ایشله نمیشدیر،

دم به دم صوفی ملامت طاشین آتار عاشقه

طاشی قیمت سبز دیر آتار ایچینی گور طاشینی

بو بیت ده طاش (داش) سوزو اوج دفعه ایشله نمیشدیر، بیرینجی طاش سوزو اصل معنا سیندا داش دان عبارتدیر، ایکینجی و اوجونجو طاشلار لاجناس دیر، ایچ و طاش سوزلری ده مترادف کلمه لردیلر،

نسیمی شعری ائله بدیعی صنعت نوعوو واسطه لری بله زنگین دیرکی، بیز تکجه مثلاً "جناس حقیقده دانیشیب مثال گؤسته رمک ایسته دیکده، جناس دان علاوه همان مصراعلاردا بیرنجه دیگر بدیعی صنعت نوعوو واسطه لرینه راست گلیریک، اودورکی، نسیمی شعری نین بدیعی خصوصیتلرینی ایضاح ائتمک چوخ دقت و امک طلب ائدیر، بیز آشاغیدا کی بیت لرده بیرنجه جناس گؤسته رمک ایسته بربک :

گوزومدن دمبدم آخان غمیندن سو دگیل قان دیر

لبین قندین دن ای جان گل صوما میش حانیمی قان دیر^(۱)

جهد ائده رم کی آلینا کونلومو وئرمه یم ولی

هم بیلیرم کی، عاقبت آلینا کونلوم آلینا

اصیر ابات

نسیم زلفونه باش ایله جان نثار ائده رم
نه نسیم وزر کی، نه لایق دیر اول نسیمه نسیم
صوفی بویاندی آله، آلدن اولما غافل
نیچون کی، آلی چو خودرزرق اهلی نین لباسی

آیریلیقدان یار منیم باغریمی بریان ایله دی
اؤزونو بیر یانا سالدی، منی بریان ایله دی
بوخاریدان بیرینجی بیتده ایکی دفعه ایشله نیلن قان دیر، ایکنجی
بیت ده اوچ دفعه ایشله نیلن آلینا، اوچونجو بیت ده دؤرد دفعه ایشله
نیلن نسیم، دؤردونجو بیتده اوچ دفعه ایشله نیلن آل و بئشینجی بیتده
اوچ دفعه ایشله نیلن بریان سؤزلری جناس شکلینده ایشله نیمیشروبوتون
بونلار شعرین ملاحظتینی، اویناقلیق و موسیقیلیگینی داها دا آرتیرمیشدیر
بوخاریداکی بیت لرده بیرچوخ دیگر بدیعی واسطه لرده واردیر. بعضا
نسیمی بیرسؤزون اؤزونو بئله جناس شکلینده ایشله تمیشدیر. یعنی بیر
سؤزو ایکی معنادا ایشله تمگه نائل اولموشدور. مثلاً

سنه شیرین دهان و خسرو حسن دئیین، شیرین دهان نالله دگیلمی
بوراداکی خسرو شیرین سؤزلری هم آدام آدی اولاراق ایشله نمیش
همی ده، شیرین سؤزو آجی برابرینده کی شیرین مفهوموندا سؤیله نلمیش
دیر. خسرو سؤزو ده هم خصوصی آد، همی ده سلطان، پادشاه یئریمده ایشله -
نمیشدیر.

۹ - سهل و ممتنع یا حسن تعلیل / گؤزه ل اساسلان دیرما /:

نسیمی یارادیجیلیغیندا بوتون فورما خصوصیتلری مضمون طلبیندن
دوغور و یارانیر، شاعر فکرینی داها اورازلی (تحم آ میز و خیال انگیز)
داها ائموسیونال تاثیرلی ائتمک اوچون حسن تعلیل آدلانان بدیعی
واسطه دن ده مقصده اویقون و باحاریقلا استفاده ائتمیشدیر. دوز دورکی حسن
تعلیل آدلانان بدیعی واسطه بوتون کلاسیک لرده اولدوقویکی نسیمی
شعرینده ده جوخ آز راست گلیریک. آنحاق یئنه ده شاعر قدرتلی سیر
صنعتکار اولدوقو اوچون بونا در ایشله نیلن بدیعی واسطه دنده نئری گلر
کن استفاده ائتمیشدیر. اصلینده اینچه یالان اوزه رینده قورولان حسن
تعلیل واسطه سی ممدور - زور - زور - زور تعریفینه خدمت ائدردی. سلطالارین
حکمدارلارین، زادگان لار و یالتاق سارایلار خادم لری بیس مدح و تعریفیه

امكان يارادردى . ليكى سىمى عكسینه اولاراق سوبديعى واسطه نوعونو ده مسلك ، عقیده و مرازه ترمونه حصر ائديب و بو واسطه لرله شاهلاری ، حکمدارلاری و دیگر سوکیمی یاراما زلاری ذم ائديب اولارین ایج- اوزلر- ینى افشاء ائديب ، رسوا ائتمیشدير .

سىمى اساسا "خالق دن ، اونون عظمتیندن ، اونون وحدتیندن

اگرچه جاندا سان جاندا ن نهانسان

دگیل سن جان دان آیری بلکه حانسان

کیمی و نرمرز نشان سدن اگرچه

بئر و گئی طویطولو (دوپ دولو) کلی نشانسان

نحه گیزله دئیم بن دن سنی کیم

نه یه کیم ساخیرام اونداعبانسان

یوخاریداکی بیتلرده سهل و ممتنعین گؤزه ل نمونه لرینی و نر- میش دیر ، بوبیتلرده شاعر آلاهی نظرده توتور ، او آلاهی هم آشکارا هرشیده هر بئردده گؤروب مشاهده ائله بیر ، همی ده عادی گؤزلردن نهان اولدوقونو سؤیله ییر ، اونجا آلاهیین هئج کیمسه نشانینی بلمه دیگی حالدا هر یخرده ایزینی ، صنعونو و تظا هر و سو گؤرور ، سر سؤزله هم عیان دیر ، هم نهان و بدیعی دیلده بونا سهل و ممتنع دئیلیر :

بیر نجه شعره دقت ائدهک :

ظاهر و باطن اول و آخر آشکارا و هم نهان دیر سؤز

یان دیردی شوقون جانیمی ای درده درمان قنده (هاردا) سن

جانیمده جان سن و لی ایسته رسنی جان قنده سن

یارین حفا سی جمله وفادیر جفا دگیل یاریم جفا قیلاردئی نهان و فادگیل

یوخاریداکی بیتلرده گؤزه ل سهل و ممتنع لر ایشله دیلمیشدی .

۱۵- لف و نشر - آ ز دا اولسا کلاسیک لر بیز اثر لرینده لف و

نشر دن استفاده ائتمیشلر ، بدیعی افاده واسطه لریندن اولان لف و نشرین نجا

ایکی نوع و واردیر ، بیرجه مصراعدا نمایش ائتدیرن لف و نشر ، بیر بیتده

ایشله نیلن لف و نشر ، اگر بیر مصراعدا یا بیر بیتده اولارین حصله لرینی

بیر- بیر لرینین التبددا یا زساق تشبیه و تشبیه اولونانلار بیر- بیر-

لرینین التبددا قرار توتار ، بئله اولار سا بو لف و نشره مرتب لف و نشر

دئیلیر ، پراکنده شکلده اولدوقو حالدا ، لف و نشر مشوش (قاریشیق) آدلانیلیر

قاشین لا ، کپریگین، زلفون اوزونده بن لرین داخی

بیری عیار، بیری طرار، بیری مکار، بیری جادو

یوغاریداکی بیتده نمایش ائتدیریلن مرتب لف ونشردیر. چونکی

مصراعلاری بیر- بیری نین آلتیندا یازیلاندا تشبیه وتشبیه اولونانلار

بیر- بیرلرین آلتیندا قرار توتار، یعنی قارشیلانلار. نسیمی، شعرینده

بو کیمی مرتب و گۆزه ل ف ونشردن نمونه لرگۆسته رمک اولار .

قاشین هلالینا باخیب گۆره ن اوزون آینی

زواللی بو گونشی ، ماه آسمانی نه در .

زلف له رخسارینی هرکیمسه کی، گۆردو دئدی

شام له بیر یئرده جمع اولموش سحرگاہی گۆرون

مشوش لف ونشرده مصراعلاری بیر- بیری نین آلتیندا یا زدیقدا تشبیه

و تشبیه اولونانلار بیر- بیرلرین آلتیندا قرار توتومور. بیری ننجی

مصراعنین بیری ننجی تشبیه اولونانی ایکی ننجی مصراعنین بیری ننجی تشبیه

اولونانی یله دگیل ، مختلف درجه لی سۆزلری قارشیلانلار بیری لیر .

آشاغیداکی مشوش لف ونشردی مصراعلار اداقت یقتیره ک :

کیمسه جهاندا گۆرمه دی صبح له شامی مجتمع

گۆر نئجه زلف و عارضین وصلت صبح وشام دیر

بو بیتده بیری ننجی مصراعدا ایلک آدی چکیلن صبحون ایکی ننجی مصراعدا

عی نین ایکی ننجی یئرده گلن عارض سۆزو قارشیلانلار و بیری ننجی مصراعدا

کی ایلک آدی چکیلن شام سۆزونو ایکی ننجی مصراعدا ایلک آد پاریلان

زلف سۆزو، یونا مشوش لف ونشر دئیلیر. آنجا ق بؤیوک صنعتکار اولان نسیمی

همین مشوش لف ونشردی بیتین ایکی ننجی مصراعیندا دا گینه ایکی ننجی

وماراقلی بیر مشوش لف ونشره تطبیق ائتمیشدیر. مصراعین بیری ننجی

یاریسی یله ایکی ننجی یاریسی تام مشوش لف ونشردن عبارتدیر .

عنبرافشان ساچینلا عارضینه یاسمین اوزره مشک تر دئدی لر

بو بیتده شاعر دیر بیری مشوش لف ونشر صنعتی نمایش ائتدیریر. ایلک

مصراعدا ساچ بیری ننجی یئرده ، اونون بنزه دیلمه سی مشک ایسه ایکی ننجی

مصراعنین ۲- نجی یئرینده قرار توتور، ایله جهده عارض ویاسمین سۆزلری .

۱۱ - تلمیح - شاعر لیریک قهرمانینی، تعریف له دیگی گۆزه لسی

سؤگیلی سینی حتی تاریخی مشهور شخصیتلردن داها بؤیوک، داها شهرتلی

تانیته دیرماق، اولارین گوزه للیگینی قات - قات اوستون جلوه له ندیرمک
 اوچون تلمیح آدلانان بدیعی واسطه دن استفاده ائدیر. اساطیره، افسانه -
 یه، گوله، سروه، آیا، گونشه، اولدوزا، قدیمدن حکمتلی، شوکتلی و قدرتلی
 شخصلره، تاریخین ان تانینمیش سیما لارینا، بیر آن، بیر گوز قیرپیمی اشارة
 ائده رک، ممدو حنون اولار دان داها اوستون اولدوقونو سویله یب، ترنم
 ائدیر .

آذریا یجان شاعر لریندن تلمیح دن استفاده ائدنلری چوخدور. قطران،
 خاقانی، نظامی، اوحدی، صائب، فضولی و باشقالاری یئری گلنده بو بدیعی
 صنعت واسطه سیندن مهارت له استفاده ائتمیش لر. بویوک صنعتکارلارو
 کلاسیک شاعرلر اچری سینده بوساحه ده نسیمی نین اؤزونه مخصوص موقعی وار
 بیز بورادا شاعرین تلمیح دن استفاده ائدیگی شعر لریندن، آنجاق
 نمونه لر و فرمک له کفایت له نیریک :

هم عیسی گلیر هودا غیندان آی کیمی نور آخار یا ناقیندان

مهر له ماه و مشتری حسنونه بیزه دیرولی سرو له سدره اؤزونوقا متینه غلام اقدر

چون لبین آب حیاتی حاصل اولدو خضره تک

ظلم اولار ظلما تا وارماق چشمه حیوان اوچون

آی ایله گون سجود ائدر صورتینی گؤرونجه کر

بو ب - جمال وحسن اولور، صلو علی جمالینا

دلبرین لب لرینه چشمه ی حیوان دئمیشم

معدن روحا عجب بن نه ایچون جان دئمیشم

لوح محفوظ ایله عرش اولدو یا ناغین مفتی

بن بومعنی دن اونا صورت رحمان دئمیشم

زلفونو نافه تاتاره بها قیلماکی بن

قیمتین هر قیلی نین ملک سلیمان دئمیشم

گوز لرین سوز موش و اوز موش جانینی عاشیق لرین

آسیلی زلفونده یوزبین شبلی و منصور ایدی

لعل لبینه بیان و معجز دئدی کی مسیح و مریم اولدو

انس و جنسین دیلینی گرچه سلیمان بیلدی

سن بیلن دیلی بوگون یعنی سلیمان نه بیلور

گرچه آبی اوزونه بنزه دیره م قاشلارین شکلینه هلال اثرمز (یشتیشمز)

*

پیر کنعانین عزیزی مصر حسنون یوسفی

یوزینه باخان زرخدانینداکی چاهی گوره ر

*

یاناقین شمعینه حسنو یوسفون پروانه دیر

چوخ کونول لر یغمالاندی سن اوزو مه پاره دن

*

لب لعلین شکریندن بال اوتاندی اریدی

سنی شیرین زمان ، خسرو خوبان دغدیلر

*

دریلدی قصه شیرین توکنندی شکرین دؤورو

لبین دؤورا نیدیرگل - گل کی، سن - سن خسرو دوران

*

۱۲ - کنایه و تعریض - بدیعی واسطه نوعلرینین بیریده کنایه و

تعریض آدلانیر . بوا یسه اشاره ایله ، ایهام لا ، دولاییسی پوللار ایله اعتراض

ا اتمک دئمکدیر . بیله ره کدن نالایق بیر آدامی ، یاراما زبیر شخصی گؤزه ل

صفتلر ایله لایق گؤستر مگه ، قورخاق بیر کسی ایگید جلوه له ندیر مگه ده بیر

نوع اعتراض دثیلیر . نسیمی نین ده بیر چوخ کنایه لی و تعریضلی فکر لری

شعر لری نین مصراع و بیت لرینده تظاهر ا اتمیش اولور . بیزا ونلاردان بیر

نچه سینی گؤسته رمک ایسته بیریک :

کنایه : دیوان رجیمنند به معنی و به صورت

هرچند که از روی و صفت شیخ و رشیدند

تعریض : ایتیردین جام جمشیدی او یان او یقودان ای غافل

نه بولدون او یقودان گؤسته ر ، نه قیلدین او یقودان حاصل

مگر حقدن زیان گؤردون کی باطل قوله یا پیشدین "

چو یردین اوزونو حقدن صاقین کیم حق دگیل باطل

" بو گفتارین اشاراتی درین دیر عقل اونا اثرمز

نه بیلسین اولمایان مجنون کی ، لیلی کیمدیر ای غافل

" دنیا چون مردار دیر ایگره ن کونول مردار دن

گل دگیل عالم تیکان دیر ، نه اومار سان خاردن

" دنیا دا بیر یاروفالی کیمنه گورموش دگیل

فارغ اول باری نه حاصل شول وفاسیز یاردان

" مدعی جور و جفاسین حددن آشیردی ولی

یار اگر یاری قیلور سا غم دگیل اغیار دان

نسیمی حیاتین ناسازگارلیقیندان، یا خشی یار - یولداشین اولما ما
سیندان شکایت له نه رک، کنایه ایله اونو مردار آدلاندیریر. اونو گولسه
یوخ، تیکانا بنزه دیر. دنیا دابیرجه نفروقالی یارتا پمادیقینا گوره اغوز
اعتراض سسینی او جالدیر، اونا آرغا چئویرمه گی تایشیریر.

تعریف: عالمده بوگون عهدی بوتون یاراله گیرمز

یا ندیردی تیکان باغریمی گلزاراله گیرمز

ناقص محک اولدو قعمونین^(۱) قلبی دغل دیر

بیر سکه درست، آریجا (خالص، چیلخا) دنیا اله گیرمز

کنایه: عشقه علاج ایستمه دردینه صبرایله، دور

گۆرکی، نه درمان قیلور یار وفاداریمیز

زاهد اگر عاشقه منکر اولور اول بیلر

حق بیزه اولدو عیان قالمادی انکاریمیز

عهدده وفا ایله گل تا دئمه سین مدعی

قول وقرار اوستونه دورمادی دلداریمیز

کؤنلو اعمی اولانین نور تجلی نه بیلور

بو سؤزون شرحینی بینایه صور، اعمی نه بیلور

ای نسیمی نفسین گرچه مسیحا دمی دیر

معجزین رمزینی موسی ایله عیسی نه بیلور

۱۲ - رجوع یا گریز - منثور یا منظوم بیر اثرده، حکایه وی سچیسه

داشییان بیر یازیدا، معین موضوعنو ایضاح، تعریف، یا تصویر ائده ن بیر

شعرده یا نثرده بیردن ممدوحا مراجعت ائدیر، اغوزونو، خالقده، پیغمبره،

اما ما، سلطانا خلاصه معین بیر شخسه توتوب اونا خطابا "فکر سؤیلویور. او -

نون آدینی چکیر، متن دن دونوب آدی چکیلن شخسه اوز دؤنده رمگه رجوع

اؤدیر.

دوز دوربو فورمادان چوخ وقت کلاسیک شرق شاعرلری مدیحه وستایش

سجیه لی قصیده لرینده یا خود منقبوی شعرلرینده استفاده ائتمیشلر. الها -

مین جوشدوقو زمان، یازی نین آخاریندا بیر. ن. آلاها، پیغمبره، اما ما،

ممدوحا یا نظرده توتولان مقدس بیر مقبره یه، مکانا، منظره یه اوز توتوب

نقجه دئیلر گریز وورموشلار. نسیمی حکمدا رلارین، سلطانلارین و بوتون

ظلمکارلارین وقان ایچن لرین باریشما زوقاطی دشمنی اولاراق شعرلرینده

بوفور ما دان بونلارا یوخ، مظلوم انسانلارا، حقوقونو الدن و فرمیش دفاع سیز شخصلره، ازیلن لره، بیر سؤزله مظلوم بشریتته مراجعه ائده رک فکر سؤ- یلمیش دیر، مقصدی ده خلقی اویاتماق سفر بر ائتمک، آیا قالدیرماق، الدن گئتمیش حقوقونو گئری قایتاریب مدافعه ائتمکدن عبارت اولموشد- ور. شاعر اؤز گریزلرینده گئنیش محروم خلق کوتله لرینی ساییقلیقاً، دیرجه لیشه مبارزه یه چاغیریر. دیگر طرفدن ده ظلمکاری، ریاکاری، نادوز- لری قامچیلاییر، اونلارین چیرکین و یاراما ز حرکت و عمل لرینی اغشاء ائدیر، اونلارا حیاءت، اوتان، وجدان عذابی چک سؤیلویور. حیلله دن، ظلمدن و منصب پرستلیکدن ال اوزمه گی تاپشیریر، مال و دولت اسی-ری اولماقدان چکیندیریر. دوزیولا دعوت ائدیر. عکس تقدیرده جزالانا جا قلا- رینی و عد ائدیر. باخ! نسیمی نین رجوع و گریزلری باشقالارینین کیندا بو مزیت و خصوصیت لرینه گؤره فرق له نیر و سئچیلیر .

مثالارلا کئچک :

ای مکر ایچیئنده صوفی آلدانما آله زینهار

کل عمرونو چور و تمه تزویرو آل ایچیئنده

خوبلارین عشقیندن ای زاهدبنی منع ائیله مه *

چون بنه عشق ائیله دی قسمت گونونده حق نصیب

نسیمی اثر لرینده شاهلارا، حکمدارلارا یفر و فرمه میشدیر و اگر بیرا یکی

یئرده اونلارین آدلارینی چکمیشدیرسه، بورا دادا! اونلارا اعتراض ائدیب

اونلارا نفرتله یانا میشدیر. باخین اوشاهلارا نغجه رجوع ائدیر:

... ای قیلان دعوی کی شام، عدل و انصافین هانی؟

نسیمی سلطانلارا، حکمدارلارا و بوتون ظلمکارلارا نفرت ائدیگی کیمی.

یالانچی روحانی مالارا، ریاکار زاهدلره ده نفرت بسله میش اونلاری تنقید

آتشینه توتموشدو. او، اؤز حقینده نظمه چکدیگی فخریه لره بئله بیرد

دؤنوب زاهده گریز ووروب، ریاکار روحانی مالره رجوع ائده رک اونلاری

دوز یولا چاغیرمیشدی. اونلاری دانلامیشدی .

... طاعتی، ذکری نمازی مکر و فن دیر زاهدین

عارف اول آلدانما بالله زاهدین طاماتینا

... زرق و تزویرین اساسی اولدو ای زاهد خراب *

عشقه معمار اول کی معمور اول عمارت دیر بوگون

نسیمی حقیقی عارف و عالم لہرہ، مقدس دین خادم لہرینہ، تمیز و حقیقی قاضی لہرہ باش اگیر، اونلاری ستایشہ و تقدیسہ لایق بیلیر، بوتون انسا۔ نلارین طالعینی دوزگون حل ائده نلرہ سجدہ ائدیر و باش اگیر۔
 ... بوگون فردادان ای واعظ بنی تورخوتما ا بسم دور
 کی تورخوسوز دور اول عارف کی امروز اولدی فرداسی

نسیمی شعرینده حقیقی عارف، * کامل عارف، ہر ایک کی دنیا نیں سروری، یا را دیلہشین مقصد و معناسی حضرت محمد و حضرت علی نی گؤتو۔ رموشدور۔ نسیمی علمی، فلسفہ نی، دینی، آئینی، مذہبی ایضاح ائده رکن بیر دەن بوا یکی وجودہ رجوع ائده رک، گریز وورموشدور۔
 آشاغیدا کی بو حقدہ سؤیلہ دیگی بیرنئچہ مصرعا دقت یئتیرک :

... گؤزونو آچ گؤر ای طالب علی دیر ہر دو کونہ سر
 محمد عشقی دریا دیر، علی دیر قیمتی گوہر
 محمد علمہ کان اولدو، علی نطق و بیان اولدو
 اونا سرلر عیان اولدو، علی دیر خواجہ قنبر
 علی دیر جملہ نین جانی، محمد دیر اونون کانی
 حقیقت دیر علی شانی علی دیر یار پیغمبر
 ہزاران درلو جنبش لر علی امری ایلہ ایشلر
 واریر یا ییلار، گلہ رقیشلار، علی دیر جسم جان پرور
 علی اول، علی آخر، علی باطن، علی ظاہر
 علی دیر نور ایلمن انور، علی دیر شمس مسـتنور
 نہ بیلسین جاہل و نادان محمد یا علی کیم دیر
 محمد صاحب دین دیر، علی دیر جملہ دن بہتر ...
 "نسیمی" نین دل و جانی منور دیر علی نوری
 علی والی، علی والا، علی سرور، علی صـفدر *

(آردی گلن شماره ده)

* — عماد الدین نسیمی، اثر لری ۱۰۔ نجی جلد باکی ۱۹۷۳، صفیہ ۱۱۰

حضرت علی (ع) مین اؤگود (نصیحت) لری

(۴)

*** - خئیرلی بیر آیشه ، باشلییا جا غین زمان تلهس . چونکی ، سنی او خئیرلی ایشدن پشیمان ائدهن بعضی حادثه لر باش وئره بیلر .

*** - رزقین آلايه طرفیندن گلدیگینی بیل ، قازانجینین ها موسینی اؤزونه حصر ائتمه . اونون بیر حصه سینی دا محتاج اولانلارا وئرس . آلايه تعالی ، هم نوعینه یاردیم (کؤمک) ائده نلره داها چوخ وئره .

*** - تجربه ایله بیلیرم کی ، دنیانین نه ذوقینده ونه ده کدرینده بقا یوخدور . اونون اوچون ذوقدن بؤیوک مسرت و کدردن ده یاس حس ائتمهک آغیللی آدامون ایشی دگیلدير .

*** - زمانه اگر سنه اویمازسا ، سن اؤزؤی زمانه یه اویدور .

*** - یوخسوللار ، بعضا " چوخ چتین بوکوک لرده قالیرلار . سؤیله - دیک لری سؤزلر نه قدر دوغرو اولورسا اولسون ، اولاری دینله یین لر سؤزلرینه قولاق آسمازلار .

*** - نئجه انسانلار ، ثروت ماحبی اولماق اوچون چالیشیرلار ، چوخ زحمت چکیرلر . لکن ال لرینه هئچ بیر شئی گئچیره ممه زلر . لکن ائله لری ده واردیرکی ، اوتور دوقلاری یئرده دنیانین ان بؤیوک ثروت لرینی اده ائده رلر ... بو ، ائله بیر سردیرکی ، بونون حکمتینی آنلییا بیلمهک اوچون تقدیره اینانماق لازم گلیر .

*** - قازانماق ، حلال دیر . لکن قازانجا ، حریص اولماق لازیمدیر . حریص اولمییانلارین یاردیمچیسی آلايه دیر .

*** - حقیقی دوست ، سیخینتلی زمانلاردا ، سنه یاردیم ائدنلر دیر

*** - فسق و فجورا ، ومنفعته دایانان دوستلوقدا ، اصلا " صفا و صمیمیت اولماز .

*** - آنادان ، بابا داندان محروم قالانلار یتیم دگیل لر ، منجه اصل یتیم اولانلار ، عقلیدن محروم اولان کیمسه لر دیر .

- *** - بیرکیمسه یه ، اونون اقرانی و امثالی آراسیندا شرف و شرفچک
بیر شئی وارسا او دا عقل دیر .
- *** - آلاهیین انسانلارا وئردیگی نعمت لرین ان بویوگی عقل دیر .
- *** - معیشتینی، مردانه بیر صورتده قازانما غا چالیش ، نفسینی
ذلت دن صیانت ائت کی، فقیرا ولسان بئله شرفلی قالاسان .
- *** - لایق اولمایان کیمسه لره اوز سویو (آبرو) تۆکمه ، اوزونی
بیهوده بیئرہ رذیل ائده رسن .
- *** - هئج بیر ایشده لزومدان آرتیق تله سمه ، تاء تی ماحبی اولانلار
اوز لرینی بیر چیخمازا (بن بسته) گیرمکدن محافظه ائتمیش اولورلار .
- *** - بارین (ما با حین) گله جک گونی، دونکی گئچیردیگین گونه
قیاس ائت ، داشما " تسلی و راحت تا پارسان ، چونکی نه قدر چا بالاسان
گونلری نین مقدراتینا حاکم اولابیلمه زسن .
- *** - حیاتین نعمت لرینه نایل اولدوغون زمان زینهار آرتیق
سئوینمه ، محنت و مشقته دچار اولدوغون وقتده ده اصلا " تاء سفا ائتمه
چونکی ، ایکسی ده بقا سیز دیر (تئز آرادان گئده ندیر) .
- *** - خلق ایله خوش گئچین ، کیمسه نی خور گورمه .
- *** - بیر کیمسه گلیب ده سندن بیر شئی ایستهرسه ، اگر وئرمیه جکسن،
اونیله دادلی معامله ائت ، اگر بئله ائتسن ، اوز علیهنده تاپیلان
بیر دشمنی آزالتمیش اولورسان .
- *** - خسیس لرله فقیرلر ، عینا " بیر - بیرینه بنزه لرلر ، چونکی ایکسی
ده ، حیاتلارینی محرومیت ایچینده گئچیریرلر .
- *** - دشمنیوه غلبه چالیدیغین زمان ، اونو عفو ائت ، ظفرتا پماغین
شکرونو ادا ائتمیش اولورسان .
- *** - دیلینی کفره آلیشدیرما ، دادلی دیللی اول ، بوخسا ، قابا غینا
کلن هوره ن کوپک (ایت) لره دؤنرسن ، خلقی زورلا اوزوندن نفسرت
ائتدیره رسن .
- آذری تورکجه سینه چقویرن ع . ک . منظوری خامنه

آ نام دیلی

ت
گورکملی شاعریمیز آقای کریم مشروطه‌چی (سؤنمز) بین ۲۳۳ بنددن عبار
اولان (آغیرایلئر) منظومه سینین (آ نام دیلی) بؤلوموندن آلتی بندینسی
اوخوجولاریمیزا نقل ائدیریک .

بواثر ۱۱ هجالی یعنی استاد شهریارین حیدر با بایه سلام منظومه سی
نین یازیلدیغی وزنینه، شاعرین او شاقلارینا خطاباً "یا زیلیمیش و باشین
دان صونونا قدر او گود (نصیحت) و حکمت آمیز سؤزلرله دولودور، شاعرین
انسانی و عارفانه دنیا گوروشو ده شعرلرینده عکس ائتمیشدیر .

شاعر بوقدر گوزل و بدیع اثری یار ادا رکن اوقدر تواضع گؤسترمیش
کی اوزون شاعر بقله سانماق ایسته مه میش و طبعی نین آنا دیلینه (لهجه)
دئیلدیگیندن آیلدیغینی و بوتحقیر و اهاننت دن دامارلاریندا کی غیرت
قانی نین قاینادیغینی و بو هیجانلا پاسلی قلمی ! الینه آلیب بوقیمت
لی اینجی لری یان - یانا دوزدوگونو سؤیله ییر، بو منظومه سؤنمزین
ایلک و صون اثری دگیل دیر، شاعرین صون زامانلاردا یازدیغی (عیسی نین
صون شامی) وداها باشقا بدیع اثرلری واردیر، گله جکده اونلاردان دا
نمونلر نقل ائده جگیمیز امیدینده ییک، واما بو گوزل شعرین انگیزه -
سی پئیرینه کچه ن (لهجه) سوزونه گلینجه بو باره ده گله جکده اساسلی
بیر مقاله یازماغی لازم گوردوگوموز ایچون بورادا آنجا ق کیچیک بییر
ایضا حلا کفایت له نیریک :

ایراندا لهجه سوزو دیالکت مفهوموندا ایشلتمیشلر و بیزیم آنا
دیلمیمیزی ده فارسی نین بییر لهجه سی سایماق ایسته میشلر، بو گوروش تمام -
یله یانلیش و غلط دیر، چونکی فارس دیلی هند و اوروپائی دیل لر گرو بونا
داخل دیر، حال بوکی بیزیم دیلمیمیز تورکی دیلی دیر و مستقل بیر دیل
اولماقلا برابر اورال - آلتای دیل گرو بلارینا منسوب دور، و بونون
ایچون آذری تورکی سی فارس دیلی نین بییر لهجه سی اولابیلمز، وارلیق .

گؤنلوم قوشی او خور وطن گولیلن
گول نچه کی گوله راغوز بلبلیلن
سؤزلریمی یازدیم خلقین دیلسیلن

اودور آدیم اوره ک لردن سیلینمه ز
یا زیلما سا دیلین قدری بیلینمه ز

او گوندن کي ديلم "لهجه" سا بيلدي
يا تميش طبعيم بېرديسکينيب آي بيلدي
بو آي بيلدي اولکهميزه يا بيلدي

دامارلاردا غيرت قاني قاينادي
پاسلي قلم اليميزده اوينادي

اورهک جوشدي خومار گوزلر سوزولدي
داليسينجا اينجايريم دوزولدي
آرزولاريم شويکيز تک بازيلدي

بيليرسيز کي، دومان هاراچن هارا
صنعت هارا، هنر هارا، من هارا

دوداقلاريم گولومسه رکن ازل ده
آتام منه "اوغول" دشييب بوديلده
آناديلي اونودولماز مين ايلده

حقيقت ده بو ديل منيم جانمدير
ايلگيمدير، سوموگومدير، قانمدير

قارا بولود گنديب گوزدن ايتشيدى
بازديقلاريم الينيزه بيتشيدى
اوخويایديز يارالريز بيتشيدى

باخان اوندان بېرشاخه گول درشيدى
درديگيني الدن - اله وئرشيدى

اورهگيمده سونولمهين اودوم وار
اودور منيم "سونمهز" کيمين آديم وار
سيزکي وار سيز منيم هر بېر زاديم وار

آرزوم بودور، کونلوز مندهن دونه سين
بانديرديقيم شمع چراغلر سونمه سين

کريم مشروطه جي (سونمهز)

بوشعر، زنگاندا، آقای سیداسداله جمالینین طرفیندن " دان اولدوزی " آدلی شعرمجموعهسی نین بیرنجی جلدینین منتشر اولماسی مناسبتیلن یازیلیبوعزیز زنگانلی هموطنلریمیزه تقدیم اولونور . سؤنمز

تهران - ۱۳۵۹/۸/۲۸

زنگانلی قارداشلاریمما

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

هر بیر اثلین سیزین کیمی شانلی دیاری وار
واردیر بیتری دشتم که خزانسیز بهاری وار
هر فملین اقتضاسینه اویغونلاشیر تمام
نثیسان آیندا چوخ یاغیشی ، قیشدا قاری وار
یورغون مسافره نه صفالی دوشرگه لر
گؤز ایشله دیکجه ، کؤلگه لی ، جانلی چناری وار
اوردان کئچن گنجیکله نیر آب و هوا سینه
نه توسدوسی ، نه ذرّه جه گردوغباری وار
دین و وطن یولوندا بؤیوک پیشوالری
آزاده لیک یولوندا نه چوخ جان نثاری وار
الوان کلیم لرینده حیاتین نشیده سی
هر آرشینیندا مین جوره نقش و نگاری وار
هر ایلمگینده بیر توخوجی باغری قان قیزین
مین ایتگین آرزوسی ، املی ، انتظاری وار
زنگان دشینده زنگ شتر سسله نیر دشین
آردینجا شور کروانی نین شن قطاری وار (۱)
زنگانلی نین اراده سی یوکسک سه ندتک
باخسان عذارینه ساوالان تک وقاری وار
دؤیسن اگر اونون قنابی سین بیر نیاز ایچون
حاتم کیمین باغیشلایا جاق هر نه واری وار
" انبارغله " آدلانان او گوجلوی تورباغین (۲)
سیزلردن ایندی آرتیق اوموب ، انتظاری وار
زنگان اگر تا پا ییشنی دن اوز هویتتین
بیرایرانی دویورماق ایچون اقتداری وار

آردی ۷۴ صفحه ده

اۆلكە مەن يوللار يىنىدا ...

(پوئىما دان بىر پارچا)

...اوجا داغىن كۆكۈنە سۆيكنمىش بىخىق بىر دام
يانىندا سئىرەك جانسىز كۆلگە سىز بىر- اپكى شام (شام آغا جى)
كىچىك صننىق پنجرە كۆز بىكمىش تۈزلۈ يۈلا
يولچى (مسافر) ايزىنى آرار (آختارار) باخاراق ساغا - صولا...
آخام بوتون حزنلە چۆكرىن قارشى داغان
قەھەنن قباغىندا دا ياندى بىزىم كاروان
غربت بىر اينجە سىس (دومان) دى داغىلمىشىدۇ ھا وايا
ياسلى بىر حال وئىرىدى چۆلە داغا او وايا (دوز وگىنىش اراضى)
برابر جە ! چەرى گىردىك ھپ مسافرلر
ايكى ياشلىجا آدام "خوش گلدىنيز" دىدىلر
دەۋرە سىندە اوتوردوق توستولو بىر لامپانن
من دە سئىرىنە دالدىم (فرق اولدوم) دوشونەرك دەرد - يانن
دىوارلاردا ايللرىن ھىسلى ايزلرى واردى
دوشوندىكجە قلبىمى بىر ھجران حسى واردى (احاطە ائلەدى)
كىم بىلىر نەلر گۆرمۈش دىدىم بوآلچاق داملار
نە سىمالار تانىمىش بو كىرلى (چىرك) قارا جاملار
دىواردا دوران بو ساز نەلر آنلاتمىش نەلر
كىم چالىب كىم سۆيلەمىش ھجرانلى ترانەلر
بىر آز سونرا باشلادى قاينامايا ساماوار
مجلسىمىز قىزىشىدى بىر- بىر دوزولدو چايلار
"بوساز كىمىندىر" دىيە صحبتە باشلادىلار
" او منىم درددا شىمدر" سۆيلەدى بىر ااختيار (قوجا)
ھايدى بىر ماھنى اوخو ھايدى دىللەندىر اونو
كۆنۈللىرى شەندىر گلسىن غملىرىن سونو
آھ چكەرك بىر باخدى دىوارداكى سوزىنا
سونرا آلدى الينە باشلادى آوازىنا
آوازىنىدا داغلارن عكس ائتتى داستانلارى
جانلاندى كۆز ائونۇدە آدسىز قەرمانلارى (آردى ۱۴ - نجى صفحە دە)

علی بابا حاجی زاوه (باکی)

غریبین

عمردمون گل لری بو کد بو نونو
اسدی یا مان اسدی یلی غریبین
باشیاد اعلا رتک تار الندی تار
گژی ساجلار میدالی غریبین
حسرتن قوزونک طیر اورک
چاره یوخ هر درده دوزه سن کرک
یاغ بال بیری تسده اذگی آماک
زهر تولو تو دورد یلی غریبین
وطن سیز و نیاد القدنی لر دیم
و طنه چاقا سیدیم اولما زوی دریم
ایستی تو جا قنذر راحت اولدیم
آخما زوی گوزده سن تسلی غریبین
انلین اوز غمی دیر غیم حسرتیم
المن آیری دو شسم ائل اولار غیم

قبری غریبتده کارنایین غیم
اوستورده جیمه سین گلور غریبین

خط و تقدیم اذهن غلام حسین سکرلی

" اولگرلر یغینجاغی "

(پوئما)

شعریمیز بنزه پیرگوی قورشاغینا ،
دویغودان یارانیب ، کورپوموزا ولموش
گئدیر دوست ائوینه ، قارداش باغینا ،
قوجاغی عطیرلی چیچک له دولموش

هئی گزیر ، سفیر ائدیر ، دالیر ، دولانییر
آلب کوره گینه محبت یوکو
یانیر یقسا یانیر ، قانیر یق قانیر ،
اینجه بیردویغودور ، سؤکورتئل توکو .

هانی ، شعردن گؤزهل ائلچیمیزی وار ؟
قارداشدان ، قارداشا سلام یقتیرسین ،
دوغما یوردا قوناق گئده رسه دوسلار ،
قوجاق - قوجاق شعری سوقات گتیرسین .

شعر اینجی تک هر دن کاغانی بزهر ،
هر دن آغیزلاردان لئنته سؤز تۆکر ،
دویغونون ان گؤزهل یئرلرین گزهر ،
گؤز ائونونده نفیس تابلولار چکهر .

.....
باچی (۱) ائوینیزده گؤزهل اکلنجه ،
دینله دیک سیزلری ، هم بختیاری (۲)
کلمیش ائوینیزه مانکی بو کئجه ،
یوتون احتشاملا ، اودلار دیاری .

شاعرلر دانیشان سؤزه ، صحبتته ،
حسرتله باخیرمیش گؤزو تیریزین ،
گونئی خاطره سی صاف محبتته ،
حرمتله باش اگیب اوزو تیریزین .

گؤیون اولگر آدلی بیر اولدوزو وار ،
سیزده اولگرلرین یغینجاغیمیش ،
دالغا - دالغا ، درین - درین معنالار ،
دونیا یا نورساچان بیراوجاق ایمیش .

قارداشیم بختیار یادیم دوشر،
گلر گوز اونونه ائلین هرانی،
هاچاق کتابینا گوزوم ایلشیر،
سئیر ائدهرم بوتون آذربایجان.

هر مصراعی، یعنی دوینغو ساقی سی،
قلمیندن آخان دلر، اینجی لر،
آنامیزین تای سیز بویونباغی سی،
" موقام پوئماسی" او بویوک اثر.

یا درین اثرلر " جنوب حسرتی"،
قایغی، محبتدن دولوبیرعمان،
سحرله بیجی دبر، سغزون قدرتی،
پازانی بویوکدور، شاعر سلیمان.

دقیق، بیر گون ایشین اولارسا آغیر،
سنه غم دنیزی هجوم ائده رسه،
سسه سلیمانی، تک، اونو چاغیر،
کسیلیب امیدین الدن گئده رسه.

" نریمان" (۳) قارداشیم آی ائل وورغونو.
ائلینه ظلم ائدهن شاها توپوردون
چاتماز کاما بیلدیک هئچ قودورغونو،
نعجه ذلیل اولوب، یوخ اولدو گوردون؟

او "سن باغیشلادین" (۴) اثری گوردوم
ماهنیندن گوتورموش بیرکتاب آدی،
منه لطف ائدیلمیش شعرلری گوردوم
اوخویوب دوشوندوم، بیلدیم هر زادی.

" رسول حمزاتوفا " مکتوب پوئمان،
گوستهریر ائلینه پاک نیتینی،
ائلین آلقیشلاییب، سئوه جک اینان،
اوره کیندن اورهک محبتینی.

شعریمیز دولاشیر ائلین هریانین،
اوزاق - یاخیلارا گئدیپ - گلندی،

(۵)
لطف اقدیب قارداشیم " اولدوزکا روانین "

منه اوزه رینده یازیب بو بندی:

" عزیز قارداش ساوالان ، " - " آرزوموز آچسین چیجهک "

" قارتال تک اوچ، هاوالان ، " - " بیز باکی دا گوروشک . "

ای سوز تاتریسینین نبیسی قارداش!

سوزلرین یاپیلدی اوره که، جانا .

هرسوزو، دویغونو دوپوجو سیرداش،

شعرین یاراشیقدير آذربایجانا .

قارداش! دیله دیگیمیز آچا جاق چیجهک

باهار اولوب، اگر هاوا دورولسا،

تیکانلار یغیرینه گوللر بیته جک،

یا مانلیقدان دؤنوب فلک یورولسا .

کتیره رم یولا، یوروب فلکسی ،

منده ایسته که ده وار، آتشفشان دا،

قارداش سنه قوربان گوزلر به بگی،

آغلار به بگیم وار بو شیرین جاندا .

قارتال اولانمارام، اوفاجیق قوشام،

اودلار یوردو اقلیم، اووام دیر منیم .

اوچوب هاوالانیب بوردا قونموشام،

بهشتیم دیر، گوزه ل یووام دیر منیم .

صنعت داغلارینین قارتالی واردیر،

آراسلیلا (۶) میرزه عباس معلّم .

منیم اوچون بویوک بیرافتخاردیر،

اولا بیلسم کیچیک بیر معلم .

(آردی وار)

(۱) آذربایجانین قدرتلی شاعره سی حکیمه خانیم بلوری گیلده شعرگنجه -

سی کیمی شاعرلرین اوخودوغو شعرلرین نوارا آیینما سی .

(۲) آذربایجانین گورکملی شاعری " بختیار واهابزاده "

(۳) نریمان = آذربایجانین قدرتلی شاعرلریندن نریمان حسن زاده .

(۴) " سن باغیشلادین " نریمان حسن زاده نین یازدیغی شعرکتا بلاریندان

بیرینین آدی دیر .

(۵) اولدوز کانونی = نبی خزرنین کتا بلاریندان بیرینین آدی دیر .

(۶) آذربایجانین بویوک عالم لریندن پروفیسور حمید آراسلی، پروفیسور -

میرزه ابراهیم اوف، پروفیسور عباس زمانوف دیر .

" اولگرلر بیغینجاغی "

(۲)

شانلی گفچمیشلی بیر یوویوک اقلیم وار ،
دئیم ، بس نه دن دیر پریشانلغیم ،
بو اقلی دوشونن ، دلیینه آغلار ،
بوندان توره نیب دیر ساوالانلیغیم .

اولو بابالاریم اوغوز اقلیری ،
باش اوجا ، شرفاله یاشارمیش هر آن ،
ناموسلو هر سؤزو هر عملیری ،
کیمسه یه ائتمه ییب ظلوم هج زمان .

تاپشیریب ، کیشیلیک بوتون ایشینده ،
دئیبدیر دوشمانین ائنونده اسمه ،
پولاد کیمی دایان ایچین ، دیشینده (۷)
دوشمانی وی ، پیخدین ، باشینی کسمه .

آنجا ق او بیلیرمیش ، تورکا اوغلی اسمز ،
بویله بیلمه ییرمیش دگشیر زمان .
سهرابیم پیخاندا باشینی کسمه ز ،
دوشمانیم پیخارسا ، و فرمز هج آسان .

اقلیم اوزون ایلر یا شاییب بئله ،
ایشینه اوزگه لر رخنه لر سالیب ،
حیله لی سوزلره دوتوبلار دیله ،
یئتمه ز آماجینا ، یوللاردا قالیب .

عصیرلردیر بیزه بو غم ، بو کدر ،
اقلیمین وارلیغی قاصیرقا (۸) لاردا ،
جان آتدیقجا ایشلر هپ بئله گفدور ،
اردملی (۹) بابالار قالیدی هاردا ؟

قالانیب بو غملر داغا دئوننده ،
باغریما صیغما ییب شعر اولور همان .
باخیب بو غملری داغجا گؤرنده ،
آدینا شعریمین دئدیم ساوالان .

.....

آراز ، ائللریمین گوز یاشی دیرسا ،
ساوالان دا ائللین قالانمیش دردی ،
آییق وجدانلا کیم نظر سالیرسا ،
باغری یانا- یانا اونو گوره ردی .

شرفلی خلقیمین ، آغیر ائلیمین ،
غملری داغ کیمی سیلدیریم گرهک ،
بو سینیر (۱۰) سیز، شیرین دوغما دیلیمین
کینه سی دوشمانا ایلدیریم گرهک .

گورون گوز یاشیمیز آغیر سئل اولور ،
غملر ده کین لی بیر سونمه ز، یانارداغ ،
سسیمه - سس وئره ن بویوک ائل اولور ،
بو ائلیم گونشه پوللار آچا جاغ . . .

گرهک بونو بیلسین اوکوهنه دوشمان ،
بو یورد با بام ، اغوز ، قازان یوردودور
کافییر یاغیلاردان مین قصاص آلان ،
ایندی مین قات اوندان قالین اوردودور .

قایغی لی (۱۱) اموگوتجو (۱۲) بویوک بیرانسان
پیغمبر مثاللی ده ده میز ده وار .
توقوت ده ده م ، اموگوت وئریب ، هرزمان
ائلیمیز صفادن یاشایش قورار .

ائل ایچره شعریمیز یاییر محبت ،
گور نجه قوشمامیز الفت قوراندیر
قارداش دان - قارداشا اوره کدن ایستک
آمانسیز دوشمانین باغرین یاران دیر . . .

- (۷) ایچ - دیش = داخل و خارج دشمکدیر .
(۸) قاصیرقا = چوخ برک شدتلی یئل بوروغانی . گور یاد .
(۹) اردملی = ایگیت لیگه و گوزه ل بگه نیلمیش اخلاقا ، آچساق
گونوللولوک ، شرف و فضیله مالک اولان . فضیلتلی .
(۱۰) سینیر = سرحد ، مرز .
(۱۱) قایغی لی = دوشونجه لی مسؤل . غم خور .
(۱۲) اموگوت و اموگوتجو = نصیحت و نصیحت وئره ن .

۵ - در حق شخصیت دده قورقود

"...دده قورقود، ریش سفید قوم بوده، آذربایجانیهایی میگویند "اثلجه بیلن" یعنی کسی که به اندازه تمام قوم خردمند است، وی پهلوانان را نامگذاری می کرد. سخنان حکمت آمیز می گفت. ویارو همراز قوم درسوگ و سرور بود، اصل کتاب مقدمه ای در احوال خود دده قورقود و سخنان حکمت آمیز او دارد. می نویسد:

"قورقود آتا اوغوز قومون مشکلینی حل ائدهردی. هرنه ایش اولسه قورقود آتایه دانیشمینجه ایشلمزلردی هرنه کی بویورسه قبول ائدهردی. سوزین توتوب تمام ائدهرلردی."

یعنی: دده قورقود مشکلات قوم اوغوز را حل می کرد. هرکاری پیش می آمد بدون مشورت با دده قورقود انجام نمی دادند و هرچه می فرمود قبول می کردند. دستور او را بجا می آوردند. (۱)

دده قورقود علاوه بر ریش سفیدی و خردمندی، خنیاگر (آوازخوان) نیز هست و در مجالس ایل حضور می یابد و با اشعار و آوازه های خود که با قویوز^ش همراهی می کند بستایش قهرمانان ایل می پردازد.

در حماسه دده قورقود هنگامی که قهرمانان به تنگنایی گرفتار می آیند دده قورقود به یاریشان می شتابد و بدانها راه پیروزی را می نمایاند. او برای مردانی که عازم جنگ هستند دعای خیر می خواند و پس از پیروزی، در مجلس جشنی که برپا می گردد به قهرمانان نام می دهد و به میمنت پیروزی شان قویوز می نوازد و آوازمی خواند و شجاعت دلوران قوم را تعریف می کند.

بر اساس اعتقادی که آذربایجانیهایی دارند گویا اونه تنها به قهرمانان نام می داده است بلکه نام تمام چیزهای دیگر را نیز اونه داده است و در باره چهار نامی که دده قورقود سهواً "بروی اشیاء" نهاد شعری ساخته اند که هم اکنون نیز می خوانید

ایگنیه تیکن دشمه دی او دده قورقود !

تیکنه سوکن دشمه دی او دده قورقود !

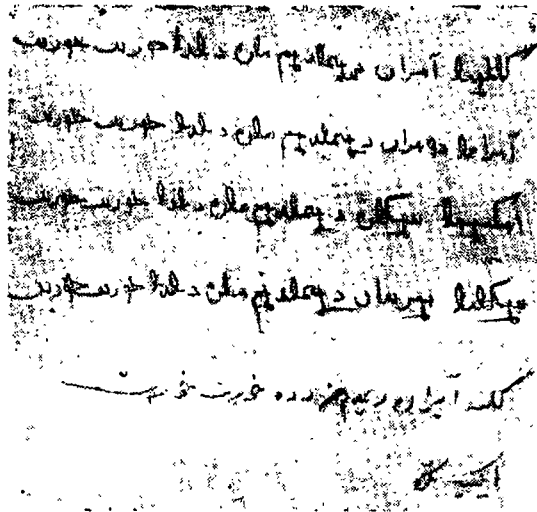
گلیسنه آبییران دشمه دی او دده قورقود !

آبییرانا دو بیوران دشمه دی او دده قورقود !

۱ - مجموعه مقاله های صمدبهرنگی "ادبیات و فلکلور آذربایجان" ص ۱۴۵

دده قورقود به سوزن (ایگنه)، دوزنده (تیکن) نگفت!
 دده قورقود به خار (تیکان)، پاره کننده (سوکن) نگفت!
 دده قورقود به عروس (گلین)، جدا کننده (آییران) نگفت!
 دده قورقود به دوغ (آیران)، سیرکننده (دویوران) نگفت!

قطعه فولکلوریک دربارهٔ دده قورقود که آنرا "میرزا فتحعلی آخوندوف" با خط ابداعی خود نوشته است. (خط اصلی آخوندوف) دربارهٔ تولد و مرگ دده قورقود نیز روایات زیادی بین توده های زبان رواج دارد، می گویند هنگام به دنیا آمدن او توی توپره ای بود. اطرافیان از این مولود عجیب ترسیدند به همین دلیل نام او را قورقود یا قوخوت (مشتق از "قورخو" به معنی ترس) گذاشتند. می گویند عمر بسیار درازی داشته است زمانی که عزرائیل به فرمان خدا برای قبض جان او نازل شد، دده قورقود جان نداد! برای او حد اشد از قومی که همیشه دوستشان میداشت مشکل بود از ایزرو پس از سه روز استغاثه به درگاه کبریا تصمیم به فرار می گیرد. سوار اسبش می شود و ابتدا به غرب و آنگاه به شمال و شرق و جنوب دنیا می گریزد. اما هر جا که می رسد با مردی روبرو میشود که مشغول کندن گوری است. زمانی که می پرسد: این گور از آن کیست؟ جواب می شنود: ایس گور مردی بنام قورقود است که گورش را می نگرد و هم اکنون اینجاست!

وبالاحره گویا در یکی از این گورها نه خاک سرده می‌شود .
 در قرن دهم " آدام اوله آری " سفرالمان در ایران و روسیه هنگام
 اقامت در درسد آذربایجان قبر مسوب به دده قورقود را دیده است و دستا-
 نه های دده قورقود را که سس مردم آذربایجان راجح بوده شنیده است . این
 شخص در ساحتنامه " خود ارا احترام زیادی که مردم شیروان به این مفسره
 قائلند صحبت می‌کند ، چندسال بعد از او جهانگرد دیگری نام " اولنا حلی " را
 از ترکیه سیر مفسره " مرور را زیارت کرده است . اما این مفسره مدنی بعد
 متاسفانه بدست روزگار از بین رفته است .

یکی از مقبره های منسوب به دده قورقود (اراعتقادات مردم)
 مردم آسیای مرکزی معتقدند که دده قورقود مدت چهل سال (وبالاحره
 روانسی صدسال) اردست خدا فرار کرده است حتی سس "فارق"ها در باره " زنده
 مایدن دده قورقود نیز عقیده ای راجح است :

"اؤلو دئسم اولو ایمس
 دیری دئسم دیری ایمس
 آتا قورقود اولیاء "

اگر مرده گویم مرده نیست
وگر زنده خوانم زنده نیست
آقا قورقود اولیاء

بنابر روایتی دیگر دده قورقود زمانی که فکر می‌کرد از تعقیب مرگ در امان است با قوپوز خویش "نغمه، زندگی" می‌نواخت تا وقتی که این آهنگ نواخته می‌شد مرگ حراثت نزدیک شدن به دده قورقود را نداشت. مردم عقیده دارند اکنون هم هر جا این نغمه را بنوازند مرگ نمی‌تواند به آنجا قدم نهد. زویانوف می‌گوید که این آهنگ بنام "قورقوت کوی" (شاید به معنی فریاد قورقوت) معروف است واقعا "هم‌تاثیر شگرفی به آدم می‌بخشد و ریتم رقص بسیار جالبی است که در میان مردم به گونه‌های فراوان اجرا می‌شود. (۱)

درباره وجود تاریخی دده قورقود نیز اسنادی در دست است منتها این اسناد چنان روشن‌گر نیستند که بتوان نظرقاطعانه‌ای در این باره داد مثلا: در جامع‌التواریخ خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی، دده قورقود صدراعظم "اینال خان" و هم‌عصر پیغمبر اسلام معرفی شده است (۱) و گویا ((اینال خان)) او را بعنوان ایلچی نزد پیغمبر اسلام می‌فرستد.

در "شجره تراکمه ابوالقاسی بهادرخان" درجایی دده قورقود را هم عصر پیغمبر اسلام می‌پندارد و درحای دیگر ادعا دارد که او هم عصر خلفای عباسی سه قرن بعد از پیغمبر بوده است (۱)

در "حام حم‌آئین" آمده است که "قازان خان"، قورقود آنرا همراه "سلمان یارسی" پیش پیغمبر فرستاد و او به دین اسلام گرویده پس از مراجعت این دین را بین اوغوزان تبلیغ می‌کرده است.

در "ولایت نامه حاجی بکتاش"، دده قورقود در ردیف پادشاه اوغوز "بایندیرخان"، "بیک لریبگی"، "قازان خان" محسوب شده و آنگاه ادعا شده است که با مرگ این سه تن جماعت اوغوز پراکنده شده از میان رفت!

چنانچه ملاحظه می‌شود، تحقیق و تفحص در اثبات وجود تاریخی دده قورقود راه بجایی نمی‌برد.

اما صرف نظر از اینکه آیا واقعا "دده قورقود" در تاریخ وجود داشته است یا نه؟ (که با احتمال زیاد وجود داشته.) باید گفت: آن دده قورقود دی که ما اکنون می‌شناسیم و در دستا‌ن‌ها و روایات مردم نقش بسته

شخصیتی است اسطوره‌ای . می‌دانیم " ... در آن ایام پیرانی حکیم و دانادر
 بین مردم بودند موسوم به " دده بیلجی " که "ضمنا" هنرمند نیز بودند
 و به مجالس و محافل می‌رفتند و با نواختن قوپوز از رشادتهای قهر-
 مانان ایل سخن می‌راندند. دده قورقود چهره " تعمیم یافته " چنین
 نوازندگان و پیرانی حکیم و داناست . " (۱)

۱- آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی ، باکی ، ص ۲۵۴

زنگانی قارداشلاریم

"دان اولدوزی" که جلوه‌لہ نیب ، کؤز وورور منہ
 هوسا بیریشیندا مین سؤزی وار ، مین شعاری وار
 بیر سؤیله بین کوروم : نئجه دیر دیل یارالاریز ؟
 مرهم تاپانما میش سیز اگر ، منده داری وار
 " وئرمزله حق ، آلمالیدیر حق " علی دثیب
 داشم اودور الینده اونون ذوالفقاری وار
 کسگین بیچاقلاریز کیمی ، کسگین سؤزوز کرک
 جوومرد ایگیت او که سؤزونون اعتباری وار
 سؤنمزده سیز کیمین او کؤزله شانلی تورپاغین
 مینلرجه ، خاطرینده عزیز یادگاری وار

- ۱ - زنگ شتر ، شور ، و قطار هراوچو موسیقی نوالری دیرلره
- ۲ - آقای سیداسداله جمالی یازمیشلار که زنگان بیر زمان
 "ایرانین غله انباری " آدلانمیشدیر .

ساهر دن:

پرفسور رستم علی اوفای

قاف داغیندان دا آشیب کلسه نسیم
سوساسا قوش او «قوزئی» لرده اینان
سن قانات آچدین اوچایدان کچدین
یاد دیارین کۆر وین ایچ اوزونو
ای صفا قافله سالاری! بیزه
سن کتیر دین او اوزاق یول لاردان
اشتیاق ایله یازیلیمیش قوشما
سن قوشولدون هنرین کروائینا
کئجه غر بته، اسارتله دولویب کئجه دیر
چو رودوک ظلم واسارنده فلا کئده آمان
«آیریلیق» آدلی چایندان کئجه مز
بو «کوئی» لرده سولاردان ایچه مز
نبریزین چشمه لریندن ایچدین
دینله دین هر کئجه هجران سۆزونو
نیشکر دن و حریر دن باهالی
هر سفر، تازه ترانه، تازاسۆز
گۆز یاشیله صواریلمیش مکتوب!
قولاق آسدین دا ائلین دستائینا
بودیارقانلابویانمیش، قوخوموش بیر دره دیر
آغیز آچمیش بیزی اودسون هله ناقیشلی ایلان!

تهران ۱۳/۸/۱۳۵۰

توجه

- ۱- کتاب **علی مسیو** رهبر مرکز غیبی تبریز در انقلاب مشروطه بقلم نویسنده توانا آقای صمد سرداری نیا از چاپ خارج شد. مطالعه این کتاب ارزشمند تاریخی را بعموم خوانندگان عزیز توصیه مینمائیم.
- ۲- آذربایجان ادبیات تاریخی نین ۲۰-نجی عصر فصیحی یازماتلا مشغول اولدو- غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازبچیلارین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوتون شاعر و یازبچی و آذری ادبیاتله ماراقلانان همشهریلر ییمیزدن بو بارهده بیزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرله برابر تاندیقلاری دیگر شاعر لریمیزین ده ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرگوندرمه لرینی خواهش ائدیرک «وارلیق»
- ۳- خواستاران اشتراک می توانند مبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه هر یک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه پیدی- شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.
- ۴- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله و یا کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمائید.
- ۵- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تخت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش» از چاپ خارج شد همشهریه‌های علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یاسایر کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.
- ۶- مجموعه ده شماره سالیانه مجله در یک جلد منتشر شد. علاقمندان میتوانند هر چه زودتر قبل از اتمام آن از دفتر مجله و یا انتشارات فرزانه و دیگر کتابفروشی‌های روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه پیدی شماره ۱۷

تلفن } ۶۴۵۱۱۷
} ۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال